

Даринка Маролова

**СКРИПТА ПО ПРЕДМЕТОТ ПРЕВЕДУВАЊЕ ОД
ГЕРМАНСКИ НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК И ОБРАТНО**

Штип, 2019

Даринка Маролова

СКРИПТА ПО ПРЕДМЕТОТ ПРЕВЕДУВАЊЕ ОД ГЕРМАНСКИ
НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК И ОБРАТНО

Доц. д-р Даринка Маролова

СКРИПТА ПО ПРЕДМЕТОТ ПРЕВЕДУВАЊЕ ОД ГЕРМАНСКИ НА МАКЕДОНСКИ
ЈАЗИК И ОБРАТНО

Рецензенти:

проф. д-р Билјана Ивановска, доц. д-р Драгана Кузмановска

Лектор:

Елена Малинова

Техничко уредување:

Бажо Спасев

Издавач:

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, Скопје

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Доц. д-р Даринка Маролова

**СКРИПТА ПО ПРЕДМЕТОТ ПРЕВЕДУВАЊЕ ОД
ГЕРМАНСКИ НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК И ОБРАТНО**

Штип, 2019

Содржина:

Содржина	5
ПРЕДГОВОР	6
1. ВОВЕД ВО ОСНОВНИТЕ ТРАНСЛАТОЛОШКИ ТЕМИ	7
1.1. Кус осврт кон науката за преведување и толкување	7
1.2. Современи транслатолошки теории	8
1.3. Видови преведување	10
2. СТРУЧНО И КНИЖЕВНО ПРЕВЕДУВАЊЕ	13
2.1. Стручно преведување	13
2.2. Книжевно преведување	14
3. РЕЛЕВАНТНИ ТРАНСЛАТОЛОШКИ ПОИМИ	15
4. ПРОБЛЕМАТИЧНАТА ПРИРОДА НА ПРЕВОДОТ ОД ГЕРМАНСКИ НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК И ОБРАТНО	18
4.1. Преводна еквивалентност	18
4.2. Лажни парови	20
4.3. Културноспецифични феномени	23
4.3.1. Културноспецифични феномени во јазикот	23
4.3.2. Културноспецифични феномени во начинот на комуницирање ..	26
4.4. Кратенки и скратеници	28
4.5. Стручни термини	29
5. ПРЕВЕДУВАЧКИ ПОСТАПКИ И НИВНА ПРИМЕНА ВО ПРЕВОДОТ ОД ГЕРМАНСКИ НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК И ОБРАТНО	31
ЗАКЛУЧОК	37
ЛИТЕРАТУРА	39

ПРЕДГОВОР

Овој ракопис е наменет пред сè за студентите на Филолошки факултет, Група за германски јазик и книжевност, отсек Преведување и толкување, како би можеле да го користат за време на студирањето, но и потоа, за време на нивниот професионален ангажман како преведувачи од германски на македонски јазик и обратно.

Скриптава се состои од пет поглавја. Првите три поглавја разработуваат теоретски теми, релевантни за транслатологијата, а останатите две го чинат апликативниот дел. Поконкретно, со првото поглавје се дава кус вовед во основните теми на транслатологијата, најпрво прикажувајќи го дијахрониски развитокот на истражувањата поврзани со дејностите преведување и толкување, како и моменталниот статус на оваа наука, потоа се дава кус и прегледен приказ на најзастапените теории од 20 век: Translation Studies и полисистемската теорија, функционалистичките теории, комуникативните теории, интерпретативните теории, секоја концизно објаснета, заедно со своите најзначајни приврзаници. Следува вовед во добро познатата и веќе широко прифатена класификација на преведувањето, т.е. на писмено и усно, опфаќајќи ги и нивните подгрупи, имено, стручното и книжевното преведување, како подгрупа на писменото преведување, и консекутивното и симултаното толкување, како подгрупа на усното преведување, т.е. толкувањето. Во второто поглавје се прави подетален преглед на стручното и книжевното преведување, наведувајќи ги нивните основни карактеристики и нивната примена во секојдневието. Во третото поглавје се дефинираат, би рекле, некои од најрелевантните поими во транслатологијата, како што се: еквивалентност, транслаторен проблем, транслаторна тешкотија, транслаторна грешка, преведувачка постапка и преведувачка стратегија. Во четвртото поглавје со кое, всушност, започнува апликативниот дел на овој ракопис се зборува за проблематичните аспекти на преведувањето од германски на македонски јазик и обратно, а кои се однесуваат на практичната примена на емпириското знаење од транслатологијата, притоа осврнувајќи се на конкретните проблеми поврзани со: еквивалентноста, лажните парови, културно-специфичните феномени (на јазично и на комуникациско ниво), кратенките и скратениците и, на крај, стручните термини. За секој од нив се нудат конкретни предлози за можни решенија. Во петтото поглавје аналитички и егземпларно се демонстрираат најчесто применуваните преведувачки постапки: транскрипција, буквален превод, приближен превод, парафраза, транспозиција, модулација, адаптација, вметнување и испуштање.

Оваа скрипта произлезе од потребата студентите на насоката Преведување и толкување на Групата за германски јазик и книжевност да имаат материјали кои ќе им овозможат поголема надградба на теоретското знаење, но и стекнување и усовршување на вештините потребни за преведување на стручни и книжевни текстови од германски на македонски јазик и обратно. Таа претставува учебно помагало за часовите по предметот Преведување од германски на македонски јазик и обратно, задолжителен предмет во седмиот семестар со неделен фонд на часови 2+2+1¹, но од друга страна и поттик за останатите научни работници кои се занимаваат со оваа проблематика да истражуваат и творат, сè со цел да придонесат кон збогатување на македонскиот библиотечен фонд со стручна литература од областа на транслатологијата.

¹ 2 часа предавања, 2 часа вежби и 1 час индивидуални консултации со предметниот наставник/соработник.

1. ВОВЕД ВО ОСНОВНИТЕ ТРАНСЛАТОЛОШКИ ТЕМИ

1.1. Кус осврт кон науката за преведување и толкување

Значењето на преведувањето денес е огромно и тоа е, можеби, „една од најважните и најдостojни за почит дејности во општото светско знаење“ (Гете, во Колер 2001:35). Преведувачката активност е стара колку што е старо и човештвото, имајќи предвид дека под поимот преведување е опфатено и усното предавање, т.е. толкувањето (Никодиновска 2009:20). Секогаш кога низ историјата припадници на две различни заедници доаѓале во контакт и увидувале постоење на меѓусебни јазични разлики, постепено се развивале способности за толкување од еден јазик на друг, со цел за непречен тек на комуникацијата. Најстарите историски докази сведочат за примена на најстарата форма на јазично посредување при трговски размени, патувања, офанзиви и сл. Во зависност од условите, најчесто толкувале робови, припадници на покорен народ или затвореници кои ги познавале двата јазика (Боуен 1998:45). Значи, за преведувањето може да се каже дека претставува универзална човекова активност неопходна во секоја епоха и во сите делови на светот за остварување на контакти меѓу заедници кои зборуваат различни јазици, без оглед дали тие контакти се индивидуални или колективни, случајни или постојани, врзани за одредени економски размени или пак врзани за патување или за какви било меѓудржавни договори (Никодиновска 2009:17).

Преведувањето и толкувањето биле долго време сметани како активности од втор ред, затоа што претставуваат репродукција на нечија креација.

Науката која ги проучува преведувањето и толкувањето се нарекува наука за преведувањето и толкувањето (уште позната како: транслатологија, традуктологија, translation studies). Таа денес ги обединува науката за преведувањето и науката за толкувањето. Транслатологијата е релативно млада научна дисциплина и поради краткиот „стаж“, во споредба со другите научни дисциплини, оваа наука се прифаќа често со скепса (Арсова-Николиќ 1999:59). Оние кои го спорат нејзиниот статус како наука во вистинска смисла истапуваат со аргументи дека проблемите со кои се занимава оваа наука биле веќе предмет на изучување на други науки со подлабоки корења: лингвистика, филозофија, психологија, наука за литературата итн. Особено силна е врската со општата лингвистика, во чии рамки таа се проучуваше до неодамна. Но, бидејќи ниту едно од прашањата поврзани со преведувањето и толкувањето не може целосно да го одговори која било од овие науки изолирано, се јавила потреба од формирање на оваа нова наука во вистинска смисла на зборот.

Транслатологијата се занимава со научно истражување на транслацијата, т.е. процесот на преведување и процесот на толкување. Притоа мора да водиме грижа за разграничувањето меѓу транслатологијата и нејзините компоненти. Транслатологијата ги истражува феномените преведување и толкување или готовите продукти на овие феномени, т.н. превлатот. Поконкретно, предмет на истражување ѝ се многубројните теоретски пристапи кон преводот и видовите превод, преведувачката дејност и преведувачките размисли низ историјата, можните проблематики и тешкотии во поглед на соодветното дефинирање и класифицирање, расветлувањето на процесот на преведување и процесот на толкување, проценувањето на квалитетот на превлатот, методите за надминување на преведувачките проблеми итн. Покрај научните објаснувања на теми поврзани со преведувањето и толкувањето, една од главните цели на транслатологијата е на преведувачот/толкувачот да му обезбеди подобра рамка за преведувачки/толкувачки активности во насока на стекнување на соодветни знаења и вештини. Со други зборови, транслатологијата е емпириска наука чија задача е да го опише феноменот транслација.

Досега во науката за преведувањето и толкувањето многу често се наметнувале дискусии и постојано се трагало по научни решенија за проблемите во врска со дејностите преведување и толкување. Најпрво под поимот преведување се подразбирало и писменото и усното преведување, за подоцна да се направи јасна термилошка дистинкција меѓу преведувањето како писмен пренос на содржините од еден на друг јазик и толкувањето како усно делување.

Информации за развојот на науката за преведување и на преведувачката дејност низ историјата се добиваат врз основа на постоењето на преводите, како физички производи и на размислувањата на тогашните преведувачи/толкувачи за нивните активности во вид на коментари и теоретски студии за дилемите и проблемите со кои тие се среќавале во својата дејност, но и врз основа на критичките оценки на конкретните остварувања од антиката па до денес². А, пак, за толкувањето не може да се каже дека имаме записи од ваков вид, затоа што тоа е, пред сè, усно и затоа што со теоретските пристапи кон толкувањето теоретичарите почнуваат да се занимаваат многу подоцна. Со оглед на тоа што усното преведување, односно толкувањето, пред појавата на писмото не оставило никакви историски траги за него може да се донесуваат заклучоци само на индиректен начин, преку претпоставки.

Сè до Втората светска војна науката за преведувањето и толкувањето се состоела од серија размислувања елаборирани од големите преведувачи за сопствената умешност, во корист на буквалниот или на слободниот превод. Регистрирани се размислувања на преведувачи, на лингвисти, на теоретичари на литература, на книжевници и сл. пред сè во врска со квалитетот на преводот. Многу години теоретичарите дискутирале за тоа дали преводот треба да биде верен на оригиналот – буквален превод или пак верен на јазикот на кој се преведува – слободен превод.

Транслатологијата е во полн ек во постоениот период, кога се јавуваат и првите обиди за машинско преведување, а тогаш се прават и првите обиди за конференциско толкување (конференциското толкување се популаризира со Нирнбершките процеси). Се појавуваат многубројни студии и прирачници, кои главно ги користат сознанијата од лингвистиката и се применуваат за решавање на проблеми врзани за преведувањето и толкувањето. Во шеесеттите години на минатиот век научниците почнуваат да се занимаваат со проучување и опишување на процесот на преведување, опфаќајќи ги менталните фази и земајќи ги предвид сите надворешни и внатрешни фактори кои делуваат врз овој процес. Освен тоа, се обидуваат да ги опишат објективно критериумите за оценка на квалитетот на крајниот производ.

1.2. Современи транслатолошки теории

Постојат повеќе транслатолошки теории, од кои секоја се концентрира на одреден аспект на преведувањето. Во овој ракопис ќе се спомнат оние современи теории кои се најчесто застапени и целосно прифатени во науката: Translation Studies и полисистемската теорија, функционалистичките теории, комуникативните теории и интерпретативните теории.

- Translation Studies и полисистемска теорија

Како најпознати приврзаници на Translation Studies и полисистемската теорија се сметаат Сузан Баснет и Андре Лефевер, Џејмс С. Холмс, Гидеон Тори и др. Тие во центарот на вниманието го ставаат текстот, пред сè книжевниот, кој се преведува така што да може да биде разбран во културата-цел. Овие теории се занимаваат со промените што настануваат во значењето при премин од една во друга култура. Тие го гледаат преведувањето како форма на меѓукултурна комуникација свртена кон целиот систем на културата-примател, па така единица за анализа на преводот не е повеќе текстот, туку културата.

Основните аспекти на овој модел на мислење се следните: напуштање на идејата за кореспонденција на еден – спрема – еден; вклучување на постоечките книжевни тенденции во културниот систем-цел во продукцијата на кој било преведен текст; напуштање на идејата за изворна порака со неменлив карактер; интегрирање и на изворниот текст и на преводот во семиотичката мрежа на културните системи кои меѓусебно се испреплетуваат (Генцлер, во Никодиновска 2009:40). Освен тоа, приврзаниците на Translation Studies сметаат дека идеолошко-културните врски на книжевниот систем-цел длабоко го условуваат процесот на преведување, кој се карактеризира со „неизбежна неверност“ (Генцлер, во Никодиновска 2009:40). Затоа Никодиновска (2009:41) вели: „Преведувачите не работат во иреални и

² Во далечното минато не може да стане збор за преведувачи/толкувачи во денешна смисла на зборот, бидејќи некогаш се занимавале со преведување теолози, филолози, филозофи, писатели и сл. кои го познавале туѓиот јазик.

апстрактни ситуации, туку имаат конкретни книжевни и културни интереси и сакаат оригиналот да биде прифатен во културата-примател. Затоа, приспособувајќи се на постоечките локални условувања преведувачите го адаптираат оригиналот за да ја соопштат пораката“.

Според израелскиот научник и застапник на полисистемската теорија Евен-Зохар (во Никодиновска 2009:41), еден текст не достигнува повисоко хиерархиско ниво во рамките на еден *хронотоп*³, различен од оној за кој е создаден, заради убавината или вистината, туку заради природата на полисистемот на културата-примател и историските и општествено-книжевните услови, како и заради разликата меѓу одредени елементи на текстот и културните норми.

- Функционалистички теории

Приврзаниците на функционалистичките теории, меѓу кои најпознати се Рајс и Фермер, го сметаат преведувањето како вид на комуникација во која се репродуцира нов текст во друг јазик, кој треба да биде функционално еквивалентен на изворниот текст. Тогаш преведувачот станува втор испраќач, а преводот се сфаќа како второстепена комуникација. Тие го воведуваат терминот *скопос* за првпат во науката за преведувањето, па затоа оваа теорија е позната и како *теорија на скопос*. Инаку терминот *скопос* е од грчко потекло и значи *цел*. Во контекст на преведувањето тоа значи дека и преведувањето како и секое друго дејство се врши со некоја определена цел, од која зависи и начинот на кој ќе се преведува (Рајс / Фермер 1984).

Рајс (1983) ја застапува и теоријата на преведување, според која начинот на преведување зависи од видот на текстот т.н. теорија за типологија на текстовите. Според функцијата што ја вршат текстовите, односно според видот на комуникацијата што се остварува, Рајс (1983) разликува: 1. информативни текстови (кои даваат информации, знаења, мислења и др. и се напишани на транспарентен јазик); 2. експресивни текстови (во кои доминира естетиката и тие се уметнички, книжевни креации со доминантно присутен стил на авторот); 3. апелативни текстови (кои имаат за цел да побудат, да предизвикаат некаква реакција или поинакво однесување кај примачот и тие се најчесто во форма на дијалог); 4. радио и/или телевизиски текстови (кои ги заменуваат претходно споменатите три вида текстови со помош на слики, музика и др.).

- Комуникативни теории

Комуникативната теорија ја има во центар комуникацијата, која може да се одвива без проблеми само тогаш кога учесниците во процесот на комуникацијата го разбираат и толкуваат на ист начин изразот со кој се дава одредена информација. Во спротивно, поради прекинување на комуникациската врска, комуникацијата не може да се оствари, односно не може да има успешна комуникација. Последново е најчесто последица на припадноста на говорителите кон различни култури, а за повторно воспоставување на комуникациската врска се ангажира преведувач/толкувач.

Роман Јакобсон прави пресврт во однос на проблемите кои се однесуваат на значењето и на преводливоста на значењето и ги насочува теоретските дискусии кон „доминантната“, која треба да се земе предвид во секое преведување. Ова подетално го објаснува во делото „Јазични аспекти на преведувањето“ (1959). Според Лефевеер (во Никодиновска 2009:60) во секоја форма на комуникација доаѓа до загуба, т.е. комуникативен остаток. Ова се должи на следново: испраќачот има една мисла, при нејзината вербализација (усна или писмена) се појавува остаток, односно загуба, преведувачот/толкувачот кога ја прима пораката добива своја сопствена претстава за пораката, па и тука се јавува остаток, добиената ментална слика тој ја интерпретира на другиот јазик⁴, и повторно се јавува остаток, примачот ја примачот пораката повторно има некои загуби. Затоа велиме дека е невозможно да се

³ културни координати на еден текст, односно времето, просторот и културата кои го генерирале или за кои е преведен текстот.

⁴ При приемот на јазичните единици од изворниот јазик во мозокот на преведувачот се бара кореспонденција со семантичкиот спектар што му стои на располагање. Откако ќе се оствари оваа врска настанува поврзување на зборот со контекстот и со останатите зборови што му претходат или следат. Дури тогаш се открива значењето на приманиот јазичен елемент. Како таков, потоа тој го трансформира на другиот јазик и го изразува, со помош на говорните органи или со пишување на хартија.

преведе оригиналот од збор до збор, со сите детали и со истата граматичка и лексичка структура од изворниот на јазикот на преводот.

- Интерпретативни теории

Според интерпретативните теории преведувачот ги интегрира своите целокупни познавања за авторот на изворниот текст, за неговите мотиви, за околностите и за времето во кое е напишан текстот, за читателската публика на која тој е наменет и сл. Главни застапници на оваа теорија се Мариане Ледерер и Даница Селескович. Притоа е важно да се постигне целта, а тоа е создавање на нов текст, еквивалентен на изворниот. На патот кон постигнувањето на целта на преведувачот му е дозволено да ги активира сите свои предзнаења и како когнитивни дополненија да ги придодаде на разбраната содржина, давајќи ѝ притоа поголема смисла. Како когнитивни дополненија се јавуваат јазичните и вонјазичните знаења (поврзани со спомени, емоции, настани, енциклопедиско знаење, знаење од општата култура) кои се акумулирани низ многу години во меморијата на секој учесник во комуникацијата. Благодарение на когнитивните дополненија преведувачот или читателот може да ја интерпретира информацијата на свој начин, односно да му даде смисла на текстот, а со тоа да го разбере на свој начин. Со помош на когнитивното дополнение се создава смисловната единица – најмалиот елемент што овозможува пронаоѓање на соодветен еквивалент при процесот на преведување. Со други зборови, преведувачот ја пренесува смислата на пораката на другиот јазик и притоа сам одлучува за својот стил на изразување.

Интерпретативната теорија на преведувањето, позната уште и како теорија на смислата, е разработена детално од страна на Даница Селесковиќ. За разлика од претходните лингвистички теории кои за предмет на интерес го имаат *значењето на јазичните изрази* (signification), Селесковиќ (1991) го разграничува овој термин од терминот *смисла* (sens). Според неа, јазичните значења, кои можат да бидат лексички, морфолошки или синтаксички, се поврзуваат со звучни структури. Всушност, овие дополнителни сознанија елементи го трансформираат значењето во смисла и врз база на минатите сознанија создаваат доживување, кое е пообемно отколку добиениот сигнал. Благодарение на когнитивните дополненија преведувачот или читателот може да ја интерпретира информацијата, при што текстот добива смисла, со што тој е разбран.

1.3. Видови преведување

Во поширока смисла, Јакобсон (1959) прави поделба на преведувањето според видот на системите од знаци што се користат при преведувањето на: интралингвално (еднојазично), интерлингвално (меѓујазично) и интерсемиотичко (меѓусемиотичко). Преведувањето во потесна смисла на зборот е она што Јакобсон го нарекува интерлингвално (меѓујазично) преведување, односно Арсова-Николиќ (1999:73) го нарекува „вистинско преведување“. Во зависност од тоа дали преведувањето го врши човек или машина постои човечко и машинско преведување. Машинското преведување сè уште го нема достигнато потребното ниво што ќе ги задоволи критериумите за квалитетен превод, па затоа улогата на човекот во преведувањето сè уште е незаменлива од машината. Но, тоа не значи дека така ќе остане и во иднината. Имено, со напредокот на технологијата многу е веројатно дека еден ден машините ќе го заменат човекот-преведувач. Човечкото преведување, главно, се дели на *писмено* и *усно*.

- Писмено преведување

Писменото пренесување (или само преведување) се однесува на писмено пренесување на содржините од еден на друг јазик. Во англискиот јазик за преведување се користи терминот *translation*, во германскиот *Übersetzen*, во францускиот *traduction*.

Основни особености на писменото преведување се: преведувачот поаѓа од запишана изворна порака; има подолго време на располагање; пораката може да ја чита повеќе пати и да ја проучува детално и целосно; може да се служи со голем број помагала (речници, енциклопедии, прирачници, интернет-страници); може да се консултира со експерти за одредена област или со колеги-преведувачи, како и со солидни познавачи на едниот, на другиот или на двата јазика; може да го дотерува својот превод, навраќајќи се повеќепати на одредени делови; работи во поволни услови (не е изложен на временски притисок, публика,

камери и сл.) итн. Сепак, преведувањето е тешка и одговорна работа. Преведувачот покрај тоа што мора да поседува одлични јазични познавања од двата јазика и преведувачки компетенции, тој мора да поседува и талент за творење, т.е. креирање на нов текст, кој ќе биде верен на оригиналот и во поглед на содржината и во поглед на формата и стилот, сè со цел транслатот да му звучи природно на читателот на другиот јазик, кој припаѓа кон еден повеќе или помалку различен културен контекст. Преведувачот, исто така, се става често во ситуација да експериментира со јазикот-цел, да бара преводни еквиваленти за поими што можеби не се вообичаени за средината-цел, да презема зборови од изворниот јазик или, пак, да создава нови. Со други зборови тој е творец кој го збогатува јазикот-цел.

Во зависност од видот на текстот што се преведува, преведувањето најчесто се класифицира на книжевно и стручно (вкл. и научно), иако постојат и други форми на преведување, како што се: преведување на библиски текстови, синхронизација на филмови и сл.

На стручното и на книжевното преведување, како најчесто застапени форми поподробно ќе се задржиме во поглавје бр. 2.

- Усно преведување

Уското преведување, односно толкувањето, претставува усно предавање на некоја содржина од еден на друг јазик. На англиски јазик толкувањето се означува како *interpretation*, на германски како *Dolmetschen*, а на француски како *interpretation*.

Уското преведување, односно толкувањето се одвива во специфични услови, каде што толкувачот е изложен на аудиториум и се соочува со недостаток на време. Па поради тоа толкувачот нема можност да користи какви било помагала, ниту, пак, може да се консултира со некој експерт од соодветната област, колега-преведувач, солиден познавач на едниот или на двата јазика и сл. Со други зборови, тој се потпира единствено на своето знаење и на својата умешност. Според Кауц (2002:288) главни карактеристики на толкувањето за разлика од преведувањето се: појдовниот текст и текстот-цел се јавуваат во истата комуникациска ситуација, па најчесто се јавува директна (или барем индиректна) повратна информација од страна на адресатите; резултатот е устен текст најчесто наменет за присутни, конкретно познати адресати; се врши преработка на големи количини текст за однапред зададено време, истражувањето се врши пред работата и тоа, пред сè, систематски во однос на предметот; можна е послаба опременост со средства за истражување и техники за текстуална преработка; појдовниот текст е „минлив“, па текстуалната анализа е само делумно можна; нема можност за споредба со појдовниот текст и е неопходно меморирање; можностите за редакција се минимални, транслатот мора да биде веднаш применлив без да може да го лекторира некој отпосле; неопходно е холистичко работење (меѓу другото и делумно резимирање или скратување) врз основа на условите за продукција на текстот-цел, единицата типична за разбирањето и новото текстуализирање е смислата а не зборот; неопходно е добро разбирање при слушањето; временскиот притисок е постојано голем и не е можна индивидуална распределба на времето; критериумите за јазичниот квалитет мораат (би морале!) да бидат пониски, бидејќи новото текстуализирање се одвива непосредно и спонтано и не постојат, односно постојат само многу мали можности за корекција; новото текстуализирање се врши начелно со сите јазични и нејазични средства на говорителот; со други зборови: „Само толкувачите можат да толкуваат!“

Најчести форми на усно преведување, односно толкување, се консекутивното и симултаното толкување.

При **консекутивното толкување** толкувачот го слуша прво излагањето на говорникот, а потоа, откако испраќачот на пораката изговорил дел од текстот или го завршил целиот текст (во времетраење од неколку секунди до макс. 10 минути), го пренесува усно на другиот јазик. Најдобро е да се избегнуваат двете крајности, бидејќи делењето на текстот на кратки фрагменти од неколку секунди може да оневозможи добивање на целосен преглед на содржината, а предолгиот текст, пак, може да ја оптовари меморијата на толкувачот и тоа да се одрази врз квалитетот на преводот. Оптималното траење на излагањето изнесува 1-3 минути. Посебно обележје на консекутивното толкување е оптоварувањето на меморијата, за чие растоварување консекутивниот толкувач прави белешки, уште додека ја прима изворната порака. Впрочем, се бележи суштината на пораката, а не слушнатиот збор. Бележењето се

одвива на тој начин што пораката се преформулира во најкратка можна форма, која ги содржи оние значенски единици кои на толкувачот ќе му помогнат да ја пренесе содржината во другиот јазик, без да испушти некоја важна информација. Најчесто се користат скратени зборови, симболи, бројки, стрелки, цртежи, куси изолирани зборови, синтагми, а многу ретко цели зборови или фрази. Постојат повеќе системи на бележење и за сите е карактеристично својството на воопштеност. Еден од најприфатените системи на бележење при консекутивното толкување е оној по принципот на вертикализам, односно на вертикално запишување и запишување во дијагонала. Знаците толкувачот си ги измислува сам или ги презема од веќе постоечките системи од знаци (сообраќајни знаци, пиктограми, амблеми, знамиња, грбови и сл.). При изборот на знак мора да се има предвид бележењето на знакот да не е потешко од пишувањето на зборот и толкувачот да го знае значењето на знакот недвосмислено. Знаците се користат автоматски, без размислување, а таа способност се развива со постојано вежбање.

Освен дефицитарноста на време и оптоварувањето на меморијата, дополнителен фактор кој би можел да се одрази негативно врз психофизичката способност на толкувачот е можноста преведувачот да биде изложен пред голем аудиториум или пред медиумски камери. А неретко е подложен на оценување од страна на слушателите меѓу кои може да се наоѓаат и стручњаци за областа за која се дискутира, но и познавачи на јазикот-цел или на двата јазика. Олеснителна околност кај консекутивното толкување е тоа што толкувачот се наоѓа во непосредна близина на говорникот и на слушателот и контактира со нив, како вербално, така и невербално. Па така, тој може да го следи ефектот од својот превод преку фидбекот на слушателот и да се наврати кон определен сегмент од говорот, доколку забележи дека не е доволно добро разбран.

Консекутивното толкување се практикува во различни ситуации, при: конференции, предавања, советувања, преговарања, деловни разговори, судски процеси и многу други.

Симултаното толкување, пак, е таков вид на усна translација која се врши речиси истовремено со изговарањето на усната порака од страна на говорникот. За реализација на овој вид толкување е неопходна техничка опрема: специјално изолирани кабини, приемник преку кој преведувачот го добива изворниот текст, микрофон и индивидуални транзисторски приемници преку кои слушателите го добиваат транслатот.

Толкувачот кој толкува симултано има многу кратко време за кое треба да ја пренесе пораката од изворниот јазик на јазикот-цел. Тој толкува речиси истовремено со зборувањето на говорителот, односно со заостанување од само 5-10 секунди. За тоа време толкувачот треба да ја прими изворната порака, да ја декодира и одново да ја кодира на јазикот-цел и потоа истовремено додека таа порака уште тече, да ја изговара на другиот јазик. Ова секако претставува голем напор за толкувачот, па за да може да се справи со овој предизвик треба да исполнува неколку релевантни услови: да може да мисли истовремено со говорителот, да може автоматски да го извршува процесот на декодирање на изворната порака и на нејзино кодирање во јазикот-цел, да може истовремено да слуша и да зборува, односно да го дели вниманието мошне брзо, затоа што е под постојан притисок од недостигот од време, да може да меморира извесна должина на секвенци од текстот од моментот кога ќе ја слушне до моментот кога ќе го изговори текстот на јазикот-цел и сл. Освен со недостигот од време, тој се соочува и со неизедначеноста на ритмот на зборувањето од страна на говорникот, па кон оваа промена треба постојано да се приспособува. За да успее да се справи со сите предизвици на симултаното толкување, симултаниот толкувач треба да има добра моќ на концентрација, интелигенција, способност за брзо реагирање, способност за антиципирање итн. Текстот што се создава со толкувањето се одликува со посебна структура. Бидејќи предава во скратена форма во јазикот-цел, тој се одликува со концизност, збиеност, јасност и отсуство на детали. Ова скратување на текстот на изворната порака, пренесена на јазикот-цел, се нарекува *јазична компресија*. Таа му овозможува на толкувачот да добие во време за да може да ја следи јазичната низа на говорникот, без да го изгуби темпото, а со тоа и да може воопшто да толкува. Симултаното толкување брзо го исцрпува толкувачот, па затоа во кабината седат двајца толкувачи, кои обично се менуваат на секои 20-30 минути.

Симултаното толкување најчесто се применува на големи собири, најчесто меѓународни, како што се конференции, седници, советувања, тркалезни маси, предавања, обуки, семинари и сл. и при средби на делегации кога се зборува на повеќе јазици.

Постојат и други видови толкување, како пинг-понг, толкување од лист, шишотаж и сл.

2. СТРУЧНО И КНИЖЕВНО ПРЕВЕДУВАЊЕ

2.1. Стручно преведување

Стручниот превод е многу повеќе од само превод на стручен текст, односно текст од некоја специфична област, на пр. техника, биологијата, економија, психологија, социологија, педагогија. Тој многу повеќе претставува посебен вид на обработка на информации што му претходи на трансферот на содржината од еден јазик на друг.

Меѓу основните особини на стручниот текст се сметаат информативноста и функционалниот стил. Тоа значи дека текстот од аспект на содржината нема за цел да принудува на размислување, да провоцира, не содржи какви било позитивни или негативни конотации или субјективни гледања на авторот, ниту, пак, има некое големо естетско влијание врз читателот. Авторот опишува и разјаснува, притоа движејќи се од познатото кон непознатото и нуди јасни факти и податоци. Од јазичен аспект текстот е пишуван според стилот на стручен јазик, т.е. онака како што се зборува меѓу стручњациите од одредена област. Стручниот јазик е прецизен, концизен, јасен, еднозначен, транспарентен, чист, економичен, а сепак полн со информации, содржи номинализации, стручни композиции, странски зборови, кратенки, броеви, симболи и сл. Синтаксата е многу прецизна и едноставна. Често се наведени само клучни точки или куси реченици. Во текстот може да има: математички формули, хемиски равенки, графички прикази, мапи, скици, дијаграми, слики, табели и сл. што му овозможува на читателот подобар увид во информациите. За подобра прегледност текстовите се поделени во поглавја и потпоглавја, пасуси и реченици. Сепак, една од најпрепознатливите карактеристики на стручниот текст е присуството на многубројни стручни термини. Најголемиот дел практични проблеми поврзани со стручниот превод произлегуваат токму од стручните термини, особено тогаш кога во јазикот-цел не постојат соодветни преводни еквиваленти или, пак, кога термините му се непознати на преведувачот, затоа што не е стручњак за секоја област. Во пракса еден ист преведувач преведува и се занимава со преводи од повеќе области. Во текот на преведувачката историја со текот на времето се јавувала потреба да се конституираат некои помагала, во вид на глосари, речници и сл. за одредена стручна и научна област кои ќе им служат на преведувачите при превод на одредени тематика⁵. Оттука произлегува потребата од посебна наука која се занимава токму со стручните термини т.н. терминологија⁶. Терминологијата, која како наука се интензивира во последно време има повеќе задачи и цели: да востанови термилошка стандардизација и унификација, да овозможи одбегнување на повеќебезначноста, да го сведи на минимум процесот на заемање на странски зборови и сл.

Несомнено е дека стручното преведување претставува комплексна дејност која бара целосна одговорност, и морална и материјална, од страна на преведувачот⁷. Затоа тој мора да располага со извесни стручни компетенции и познавања на конкретната област, како би можел да пронаоѓа адекватни еквиваленти во јазикот-цел и да ги затвора евентуалните лексички празнини. Притоа се користи со стручни речници, но и истражува, чита, анализира, проучува, се консултира со стручњаци или со други преведувачи, користи Интернет, енциклопедии, постојано барајќи совршени решенија за секој единствен збор. На тој начин си ги продлабочува сопствените знаења за темата и се стекнува со нови термилошки познавања. Затоа се вели дека преведувачите се љубопитни и жедни за знаење.

⁵ Преведувачите правеле збирки на стручни, пред сè, занаетчиско-технички зборови, од кои потоа се развиле глосарите и специјализираните речници, кои наоѓаат примена и денес.

⁶ Пред сè се мисли на тематската терминологија од аспект на начинот на обработка на податоците (повеќе кај Јакимовска 2010)

⁷ Поради лошо преведен текст може да дојде до разни недоразбирања, кои, пак, би довеле до раскинувања на договори, загуба на инвестиции и други штетни последици.

Преведувањето на стручен текст не завршува со креирањето на текстот-цел, т.н. прв превод. По правило овој прв превод се дава на редактор, стручњак од областа на која ѝ припаѓа текстот. Тој ги решава термилошките дилеми, како и некои други проблеми поврзани со разбирањето и со верното пренесување на пораката. Потоа следи фазата на лектурирање од страна на лиценциран лектор, т.е. стручњак за јазикот-цел. Тој ги коригира сите јазични неправилности, ја подобрува разбирливоста преку подобрување на лексиката и синтаксата, правописот, интерпункциските знаци и сл.⁸

Денес стручниот превод игра значајна улога во меѓународната комуникација, затоа што за нормално функционирање на современото општество е неопходен постојан трансфер на техничко-научните информации надвор од границите каде што се зборува еден јазик.

2.2. Книжевно преведување

Книжевните текстови се карактеризираат со свои специфични обележја кои, општо гледано, не се чисто лингвистички феномени (Снел-Хорнби 1988:69). Тие се секогаш сместени во одредена ситуација која, пак, е дел од еден поширок културен контекст. Во културен контекст спаѓаат определени социо-културни дадености, како што се традицијата, вредностите, нормите, гледиштата, однесувањата и сл. Затоа ваквите текстови многу повеќе треба да се разгледуваат во сооднос со функциите што ги имаат во комуникацијата. Ако ги погледнеме двете комуникациски ситуации, онаа на создавањето на текстот и онаа на читањето на текстот, може да констатираме дека тие временски гледано може да бидат блиски или, пак, стотици години оддалечени едни од други, но и локално гледано може да бидат блиски или, пак, илјадници километри оддалечени. Ова, се разбира, може да предизвика разлики во начинот на читање и интерпретирање на текстот. Освен тоа, начинот на читање и интерпретирање на литературниот текст би зависел и од функцијата⁹, но и од особеностите¹⁰ на книжевниот текст. Доминантна функција на книжевниот текст е уметничката, а доминантна особина е естетиката, односно естетски израз.

Оттука главна цел кон која се стреми преведувачот е постигнувањето на истата уметничка, односно естетска вредност на преводот, како кај оригиналот, со што кај реципиентот на текстот-цел ќе го постигне колку што е можно истиот ефект како кај реципиентот на оригиналот. За таа цел преведувачот треба да се однесува како писател и да се јави истовремено како коавтор на литературно дело. За Загер (во Снел-Хорнби 1994:24) преведувачот не е само експерт за странски јазик, туку нему во основа му е потребен писателски талент, но неговата креативност е поограничена, затоа што не смее да излегува од содржинските рамки. Освен тоа, текстот-цел мора да звучи природно за публиката во новата средина, што значи дека на крајот преведувачот создава „автономен“ превод¹¹. За таа цел преведувачот мора да ги адаптира туѓите елементи кон културата-цел. Покрај писателскиот талент преведувачот мора да поседува и други особини и способности, т.е. да биде: креативен, снаодлив, сигурен, упорен, умешен, истраен, самоуверен, одговорен, храбар итн., но и да има богато и соодветно искуство и образование, т.е. да поседува одлични познавања од двата јазика, двете култури, литературата, етиката, транслатологијата, лингвистиката и сл.

⁸ На овие фази би требало да подлежи секој вид на превод, но во пракса на овие простори ова се применува само кај стручниот превод, иако мора да се нагласи дека не секогаш.

⁹ Некои од најмаркантните функции на книжевниот текст се: забава (забавна функција), информирање (информативна функција), подучување на вредности и норми (педагошка функција), предизвикување уметничко воодушевување (уметничка), проширување на јазичниот фонд (јазична), развивање на чувства за припадност и желба за придонес кон општеството (општествена), развивање способност за решавање на проблеми (психолошка), доближување на туѓи и далечни реалности (културна) итн.

¹⁰ Некои од главните карактеристики на книжевните текстови се: контактот меѓу авторот и читателот е индиректен, односно читателот е отсутен или само како апстракција на авторот; писателот може да раскажува од повеќе перспективи и тоа: аукторијална, персонална или аукторијална – јас – перспектива; начинот на зборување на ликовите може да биде директен или индиректен (ако е индиректен тогаш се можни вмешувања во вид на коментари од страна на раскажувачот; може да се отсликуваат фиктивни и реални светови; но најважна од сите се чини дека е доминантноста на естетскиот израз – затоа што овие текстови спаѓаат во експресивниот тип (според класификацијата на Рајс 1983).

¹¹ Автономен превод значи преводот да се чита исто како оригиналот, т.е. читателот да не забележи дека се работи за превод (Загер, во Снел-Хорнби 1994:340).

3. РЕЛЕВАНТНИ ТРАНСЛАТОЛОШКИ ПОИМИ

Голема релевантност за транслатологијата имаат следниве поими: *еквивалентност*, *транслаторен проблем*, *транслаторна тешкотија*, *транслаторна грешка*, *преведувачка стратегија* и *преведувачка постапка* и како такви заслужуваат посебно внимание.

- Еквивалентност

Во споредбените науки за јазиците поимот „еквивалентност“ е преземен од техничките дисциплини со идејата дека во сите јазици постојат симетрични релации меѓу елементите и дека меѓу јазиците може да се врши размена на елементите со помош на едноставен систем на правила. Подоцна настапува сознанието дека воопшто не постојат двојки јазици што содржат беспрекорно симетрични лексички и граматички структури и дека реверзибилноста како најважна особина на еквивалентноста не е издржана во лингвистиката како во егзактните науки. Овој проблем особено ги засега транслатолозите кои како главна цел на секој вид преведување го поставуваат остварувањето на еквивалентноста меѓу јазичните елементи. Но овде се поставува прашањето дали при преведувањето се постигнува еквивалентност меѓу јазичните елементи или меѓу нешто друго.

Додека најважните претставници на Лајпцишката школа (Каде, Јегер и Нојберт) при дефинирањето на еквивалентноста се осврнуваат кон јазичниот систем, каде што може да се провери вонјазичната реалност како *tercium comparationis* (Прунч 2003:56), приврзаниците на функционалистички ориентираната теорија Рајс и Фермер (1991:124) ја разгледуваат еквивалентноста заедно со адекватноста. Додека еквивалентноста се смета за истовредност (Рајс 1971:12), адекватноста се дефинира како релација на соодветност меѓу јазичните изразни средства од една страна и условите и целите на говорителот при интерлингвалното контрастивно набљудување, од друга страна (Албрехт 2005:34). Според Најда, најважно е при преведувањето да се постигне еквивалентност на пораката, скриена во длабинската структура (значењето) на оригиналот, без оглед на тоа колкави промени ќе мора да се направат во површинската структура на јазикот. Тој го воведува називот „функционална еквивалентност“ како посоодветен (Михајловски 2006:38). Поимот „еквивалентност“ упатува во секој случај на тоа дека меѓу истовредните информации од два јазика се воспоставуваат транслаторни релации условени од именувањето на податоците за референтните рамки. Колер (2001:216) разликува пет референтни рамки кои играат улога при утврдувањето на видот на транслаторната еквивалентност:

- вонјазичната содржина што се соопштува со еден текст - еквивалентноста која се ориентира според оваа денотативна рамка се нарекува *денотативна еквивалентност*;

- видот на вербализација на содржините во однос на конотативните димензии на еден текст (стилскиот слој, социолектите и географските димензии, фреквентноста итн.) - еквивалентноста која се ориентира според овие категории е *конотативна*;

- нормите за текстот и јазикот кои важат за одредени текстови - еквивалентноста која се однесува на таквите особености, специфични за жанрот на текстот е *текстуално-нормативна*;

- примачот на кој се однесува транслатот, односно предусловите што треба да ги исполнува за да го разбере текстот - еквивалентноста која има за цел адаптација на транслатот кон примачот е *прагматска*;

- одредените естетски, формални и индивидуално-стилски карактеристики на појдовниот текст - еквивалентноста која се однесува на ваквите карактеристики на текстот се нарекува *формално-естетска*.

- Транслаторен проблем

Транслаторните проблеми се индивидуални и не го засегаат секој преведувач/толкувач во иста мера, се јавуваат најчесто во рецептивната фаза, иако на

слушателите им се чини дека пренесувањето на информациите е поспектакуларно отколку нивното примање (Фелдвег 1996:191).

Кауц (2002:119) смета дека транслаторните проблеми настануваат секогаш кога не може да се предадат единиците од појдовниот текст во јазикот-цел автоматски со прекодирање 1:1, туку мора да се направат лексички, граматички, функционално-стилски, па дури и семантички промени. Но со тоа е опфатен само еден сегмент од дефиницијата на Норд (1991:173), која се почитува во овој труд. Според Норд, транслаторните проблеми се објективни и произлегуваат од појдовниот текст, од поставената задача, од дистанцата меѓу појдовната култура и културата-цел и од структурните разлики меѓу појдовниот текст и текстот-цел, независно од компетенцијата на преведувачот и од работно-техничките услови.

Според причинителите, транслаторните проблеми може да бидат прагматски, културно-специфични и јазичноспецифични (Кауц 2002:119), а Норд (1991:181) ги придодава и проблемите кои произлегуваат од појдовниот текст. Овде се прави еден вид нивна комбинација и се нуди следнава поделба:

- транслаторни проблеми причинети од појдовниот текст;
- транслаторни проблеми причинети од јазичните и културните особености и
- транслаторни проблеми причинети од прагматиката.

Појдовниот текст може да претставува извор на транслаторни проблеми ако на макроструктурно ниво не ги нуди потребните информации или нуди неповолности со темата, формата, содржината, структурата, пресупозициите, референцијата, типологијата, кохерентноста, илокуцијата и сл.; ако на микроструктурно ниво се јават неповолности со семантиката (неповолна прогресија тема-рема, премалку редундантни елементи, непрецизни супрасегментални карактеристики), со лексиката (повеќеозначни лексеми, непозната стручна терминологија, социолекти, идиолекти, дијалекти, региолекти); со стилот (иронија, метафора, идиоми, персонифицирање, повторување) и со синтаксата (заплеткани реченици, елиптични конструкции, повеќеозначни релации меѓу реченичните членови, повеќефункционални реченични членови) или ако е текстот предолг или прекус, прекомплициран, полн со информации, непотполн, нејасен, потивречен итн.

Јазичноспецифичните проблеми се резултат на структурните разлики меѓу системите на двата јазика. На лексички план како такви причинители може да се јават: лажните парови (герм. *falsche Freunde*, франц. *faux amis*)¹², лексичките празнини или постоење на поголем или помал број преводни единици во едниот јазик за разлика од другиот, различните конотации на значењата на зборовите и сл., а на граматички план кога едни граматички содржини од едниот јазик мора да се пренесат со други сосема различни граматички структури во другиот јазик. Проблеми со преведувањето нема само на полето на јазичниот систем, туку и тогаш кога меѓу припадниците на различни јазични заедници се констатираат социокултурни дискрепанци. Дискрепанците во нормите, навиките, очекувањата и конвенциите условуваат разлики во општите предзнаења меѓу примачите на оригиналот и примачите на транслатот, па дури и разлики во лексиката (реалии¹³, идиоми и сл.).

Прагматските проблеми се јавуваат кога не се воспоставува прагматска рамнотежа меѓу испраќачот, примателот и ситуацијата¹⁴, меѓу функцијата на појдовниот текст и функцијата на текстот-цел, меѓу преведувачот/толкувачот и авторот/говорителот, меѓу примачот на изворниот текст и примачот на транслатот, потоа ако не се земат доволно предвид комуникациските ситуации, намерата на излагачот, поводот, времето и местото на толкување и др.

Постојат и други класификации на транслаторните проблеми. Според фазата од процесот во која тие се јавуваат, постојат дефекти во разбирањето и проблеми со формулирањето (Шмит 1999:389), а според тоа дали се препознатливи или не, постојат очигледни (евидентни) и скриени (латентни) проблеми (Шмит 1999:56).

¹² Лажни парови се лексеми кои иако звучат и изгледаат исто или слично, во различните јазици имаат различни значења (германскиот збор *Jacke*, на пример, на македонски значи 'палто' а не 'јака' што на германски гласи *Kragen*) (повеќе кај Арсова-Николиќ 1999:125).

¹³ Реалиите, по правило, се лесно препознатливи културни специфики. Тие се присутни кога еден предмет го има само во една од двете споредувани култури и за терминот во појдовната култура не постои соодветен термин во културата-цел (Шмит 1999:58).

¹⁴ Во рамките на текстпрагматиката, оваа релација е позната како „триаголник“ (Дреслер 1991:64).

- Транслаторна тешкотија

Транслаторните тешкотии се предизвикани, главно, од личноста и од компетенциите на преведувачот/толкувачот, како и од неговата работна ситуација, вклучувајќи ги сите надворешни фактори, кои не го засегнуваат појдовниот текст, ниту пак јазичната и културната двојка (Норд 1991:173).

Преведувачот/толкувачот може сам да си создава тешкотии, со својата личност (ако е несигурен, неискусен, неснаодлив и сл.) и со недоволните знаења и компетенции во поглед на двата јазика (вклучително и стручна терминологија) и на двете култури, на стручната област, на контрастивната анализа и на сè што е поврзано со транслациониот процес, вклучувајќи ги и стратегиите за решавање на евентуалните проблеми. Авторот/говорителот, како надворешен фактор му предизвикува тешкотии (па дури и фрустрации) на преведувачот/толкувачот ако изворниот текст е предолг или прекраток, ако нуди премногу или премалку информации, ако зборува пребрзо или пребавно, претивко, монотono, ако има лош изговор и дикција (во усното излагање) и сл.¹⁵ И примачот на транслатот може да има негативно влијание врз исходот од процесот на преведување/толкување ако припаѓа на друга социокултурна средина и ако поседува вонјазични знаења различни од оние на примачот на оригиналот, ако не го познава добро јазикот на кој му се преведува/толкува¹⁶, ако го сфаќа премногу субјективно транслатот и сл. Надворешната околина предизвикува тешкотии поради неповолности во однос на ситуацијата во која се преведува/толкува, налогот за преведување/толкување, техничките услови, визуелните средства, местото и времето на преведување/толкувањето, публиката, надоместокот на преведувачот/толкувачот, пречки од шумови и други гласови и др.

- Транслаторна грешка

При соочување со транслаторните проблеми и тешкотии лесно се доаѓа во ситуација да се направи грешка. Транслаторна грешка е непридржување до ситуационските норми на јазичниот контакт што се базира на недостиг од јазично познавање или блокирање на разбирањето поради недоволно познавање на областа (Норд 1991:194).

- Преведувачка постапка

Преведувачките постапки (методи) служат за изнаоѓање решение за некој конкретен преведувачки проблем. Во посебно поглавје (точка 5) подетално ќе се задржиме на: транскрипцијата, буквалниот превод, приближниот превод, парафразата, транспозицијата, адаптацијата, модулацијата, вметнувањето и испуштањето.

- Преведувачка стратегија

За разлика од преведувачките постапки, преведувачките стратегии се начини на постапување на макро-ниво, кои се применливи на текстот како целина и служат за олеснување на процесот на преведување. Примери за преведувачки стратегии се: користењето на еднојазични или двојазични речници, на енциклопедии, на глосари, симнување на информации од Интернет, консултации со стручни лица и сл.

¹⁵ Авторот/говорителот може да има проблеми со изразувањето на своите мисли, ако има недостатоци во јазичната компетенција, во креативноста, во течноста на зборувањето, во образованието или ако е неспособен да се справи со психичкиот притисок (нервоза, страв, трема) (ова посебно се однесува на усната продукција).

¹⁶ Сепак, мора да му се толкува на јазик различен од мајчиниот, ако на пр. нема обезбедено толкувач на неговиот мајчин јазик.

4. ПРОБЛЕМАТИЧНАТА ПРИРОДА НА ПРЕВОДОТ ОД ГЕРМАНСКИ НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК И ОБРАТНО

4.1. Преводна еквивалентност

Ако транслаторните еквиваленти на ниво на денотација се сфатат како единици што ги врзува една иста семантичка содржина, а што можат да заземаат различни места во своите јазици, се доаѓа до заклучокот дека односите меѓу единиците на двата јазици не се повеќе еден спрема еден, туку дека на една единица од еден јазик може да ѝ одговараат повеќе или помалку од една единица од друг јазик. Во тој поглед се можни три случаи: целосна еквивалентност, нецелосна (делумна) еквивалентност и непостоење на еквивалентност (Арсова-Николиќ 1999:140).

- Целосна преводна еквивалентност

Целосната преводна еквивалентност, за која Колер (2001:229) го користи поимот *совпаѓања еден спрема еден* (герм. *Eins-zu-eins-Entsprechungen*), се јавува најчесто кај: личните и географските имиња, броевите, мерните единици, деновите во неделата, месеците, годишните времиња, научните и техничките термини, особено оние кои потекнуваат од латинскиот, грчкиот, а во поново време и од англискиот јазик. При констатирањето на целосната преводна еквивалентност, преводот на изразот може да настапи без какви било тешкотии со едноставна супституција од едниот на другиот јазик, како што може да се покаже со примерите што следуваат:

ГЕРМАНСКИ-МАКЕДОНСКИ	МАКЕДОНСКИ-ГЕРМАНСКИ
<i>drei-три</i>	<i>три - drei</i>
<i>Montag – понеделник</i>	<i>понеделник – Montag</i>
<i>Föhn – фен</i>	<i>фен – Föhn</i>
<i>Bohr-Maschine - бор-машина</i>	<i>бор-машина - Bohr-Maschine</i>
<i>Produkt – продукт</i>	<i>продукт – Produkt</i>
<i>Talent – талент</i>	<i>талент – Talent</i>
<i>Biologie – биологија</i>	<i>биологија – Biologie</i>
<i>München – Минхен</i>	<i>Минхен – München</i>
<i>Cicero – Цицерон</i>	<i>Цицерон – Cicero</i>
<i>Zentimeter – сантиметар</i>	<i>сантиметар – Zentimeter</i>
<i>Kontinent – континент</i>	<i>континент – Kontinent</i>
<i>Internet – Интернет</i>	<i>Интернет – Internet</i>
<i>Minute – минута</i>	<i>минута – Minute</i>
<i>Euro – евро</i>	<i>евро – Euro</i>

- Нецелосна (делумна) еквивалентност

Нецелосната (делумна) еквивалентност ги претставува најчестите односи помеѓу лексичките структури на интерлингвален план. Можни се две ситуации на нецелосна еквивалентност: совпаѓања еден спрема многу (герм. *Eins-zu-viel-Entsprechungen*) и совпаѓања многу спрема еден (герм. *Viel-zu-eins-Entsprechungen*) (Колер 2001:230).

Совпаѓања еден спрема многу има кога на еден концепт од првиот јазик му одговараат повеќе концепти од вториот. Тогаш се вели дека лексемата/синтагмата од изворниот јазик има пошироко семантичко поле од она на јазикот-цел. Меѓу основните проблеми од овој вид, кои се јавуваат на ниво на лексиката, се полисемијата и хомонимијата. Во вакви случаи, кога се преведува, треба особено да се внимава да не се направи грешка, бидејќи јазикот-цел нуди две или повеќе различни варијанти за единствениот изворен израз. Дезамбигвизацијата¹⁷ се врши со помош на потесниот и поширокиот контекст, како и со помош на општите (енциклопедиски) познавања на преведувачот.

ГЕРМАНСКИ-МАКЕДОНСКИ	МАКЕДОНСКИ-ГЕРМАНСКИ
<i>Onkel</i> - стрико / вујко / тетин / постар човек	<i>внук</i> - <i>Enkel</i> / <i>Neffe</i>
<i>Farbe</i> - боја / фарба	<i>зем</i> - <i>Schwager</i> / <i>Schwiegersohn</i> / <i>Bräutigam</i>
<i>Käse</i> - сирење / кашкавал	<i>цреша</i> - <i>Kirsche</i> / <i>Kirschbaum</i>
<i>Nagel</i> - нокт / шајка	<i>магла</i> - <i>Nebel</i> / <i>Dunst</i>
<i>Freund</i> - пријател / дечко	<i>брег</i> - <i>Kiste</i> / <i>Ufer</i>
<i>Stock</i> - стап / кам / страк	<i>стомак</i> - <i>Bauch</i> / <i>Magen</i>
<i>Boden</i> - земја / под / почва / тло / таван	<i>гранка</i> - <i>Ast</i> / <i>Zweig</i>
<i>Gedanke</i> - мисла / идеја	<i>толкува</i> - <i>dolmetschen</i> / <i>deuten</i>
<i>Uhr</i> - час / часовник	<i>предавање</i> - <i>Vorlesung</i> / <i>Übergabe</i>

Совпаѓања многу спрема еден има кога изразот на изворниот јазик има потесно семантичко поле од оној на јазикот-цел. При преводот ова воопшто не е проблематично, затоа што на преведувачот му стои на располагање еден единствен израз во јазикот-цел кој тој едноставно ќе го преземе, без да има потреба детално да навлегува во семантичката структура на изразот од изворниот јазик.

ГЕРМАНСКИ-МАКЕДОНСКИ	МАКЕДОНСКИ-ГЕРМАНСКИ
<i>Enkel</i> / <i>Neffe</i> – внук	<i>стрико</i> / <i>вујко</i> / <i>тетин</i> / <i>постар човек</i> - <i>Onkel</i>
<i>Schwager</i> / <i>Schwiegersohn</i> / <i>Bräutigam</i> – <i>зем</i>	<i>боја</i> / <i>фарба</i> - <i>Farbe</i>
<i>Kirsche</i> / <i>Kirschbaum</i> – <i>цреша</i>	<i>цреша</i> / <i>вишна</i> - <i>Kirsche</i>
<i>Nebel</i> / <i>Dunst</i> - <i>магла</i>	<i>нокт</i> / <i>шајка</i> - <i>Nagel</i>
<i>Kiste</i> / <i>Ufer</i> - <i>брег</i>	<i>пријател</i> / <i>дечко</i> – <i>Freund</i>
<i>Bauch</i> / <i>Magen</i> - <i>стомак</i>	<i>стап</i> / <i>кам</i> / <i>страк</i> - <i>Stock</i>

¹⁷ отстранување на повеќеозначноста

<i>Ast / Zweig - гранка</i>	<i>земја / под / почва / тло / таван – Boden</i>
<i>dolmetschen / deuten - толкува</i>	<i>мисла / идеја - Gedanke</i>
<i>Vorlesung / Übergabe - предавање</i>	<i>час / часовник – Uhr</i>

- Нулта еквивалентност (отсуство на еквивалентност)

За отсуство на еквивалентност или *соопфаѓања еден спрема нула* (герм. *Eins-zu-null-Entsprechungen*) се говори кога постојат привремени празнини во лексичкиот или во граматичкиот систем на јазикот-цел. Нив Колер (2001:232) ги нарекува *вистински празнини*. Задачата на преведувачот во вакви случаи е да пронајде начин како да ги пополни овие празнини. Празнините најчесто се одлики на разлики во културите. За пополнување на празнините се применува некоја преведувачка постапка, на пр. парафраза, приближен превод, адаптација и сл. (повеќе во точка 5).

ГЕРМАНСКИ-МАКЕДОНСКИ	МАКЕДОНСКИ-ГЕРМАНСКИ
<i>Sandkastenfreund - XXX</i>	<i>пинџур – XXX</i>
<i>Drachenfutter – XXX</i>	<i>мекици – XXX</i>
<i>Treppenwitz – XXX</i>	<i>каленица – XXX</i>
<i>Mauerspechte – XXX</i>	<i>бардак – XXX</i>
<i>Handschuhschneeballwerfer – XXX</i>	<i>пастрмајлија – XXX</i>
<i>Buß- und Betttag – XXX</i>	<i>Лазарка – XXX</i>
<i>Erntedankfest – XXX</i>	<i>патерица – XXX</i>
<i>Backpfeifengesicht – XXX</i>	<i>Еремија – XXX</i>

4.2. Лажни парови

Лажните парови претставуваат чест извор на преведувачка грешка која настанува поради погрешно интерпретирање на некој израз од страна на преведувачот. Формалната сличност е таа што го води преведувачот во заблуда. Лидија Арсова-Николиќ (1999) има направено доста опсежна листа на лажни парови од македонскиот и германскиот јазик која ние овде ќе ја преземеме, со цел да му предочиме на идниот преведувач дека доколку при преводот од германски на македонски јазик или обратно употреби каков било лажен еквивалент како преводен еквивалент на некој изворен поим, тогаш несомнено е дека тој погрешно ќе го предаде значењето во другиот јазик.

Во прилог следува листата на лажни парови од македонскиот и германскиот јазик од Арсова-Николиќ (1999:166-168):

МАКЕДОНСКИ	ГЕРМАНСКИ
академик	<i>Akademiker</i>
амбуланта	<i>Ambulanz</i>
апсолвент	<i>Absolvent</i>
афирмира	<i>affirmieren</i>
Гелибтер	<i>Geliebter</i>
јака	<i>Jacke</i>
јогурт	<i>Joghurt</i>
клавир	<i>Klavier</i>
колоквиум	<i>Kolloquium</i>
конкурс	<i>Konkurs</i>
корзо	<i>Korso</i>
либе	<i>Liebe</i>
лимон	<i>Limone</i>
македонска салата	<i>Mazedonischer Salat</i>
машна	<i>Masche</i>
педантен	<i>pedantisch</i>
помада	<i>Pomade</i>
синдикат	<i>Syndikat</i>
солиден	<i>Solide</i>
стационар	<i>stationär</i>
фест	<i>Fest</i>
хохштаплер	<i>Hochstapler</i>
цигла	<i>Ziegel</i>
цимер	<i>Zimmer</i>
цитрон	<i>Zitrone</i>
штос	<i>Stoß</i>

За да не дојде до таква непријатна ситуација, во прилог нудиме наши предлози за тоа како на македонски јазик правилно би се превел таквиот германски израз и обратно:

ГЕРМАНСКИ-МАКЕДОНСКИ	МАКЕДОНСКИ-ГЕРМАНСКИ
<i>Akademiker</i> - лице со високо образование	<i>академик</i> - <i>Akademienmitglied, Mitglied der Akademie</i>
<i>Ambulanz</i> - кола за брза помош	<i>амбуланта</i> – <i>Poliklinik</i>
<i>Absolvent</i> - лице со завршено образование	<i>апсолвент</i> - <i>Student, nach Ablauf der Studienzeit, noch ohne Diplom</i>
<i>affirmieren</i> - научно потврдува	<i>афирмира</i> - <i>berühmt, bekannt machen</i>
<i>Geliebter</i> - вонбрачен партнер	<i>гелибтер</i> – <i>Betrüger</i>
<i>Jacke</i> - пално, јакна	<i>јака</i> – <i>Kragen</i>
<i>Joghurt</i> - кисело млеко	<i>јогурт</i> - <i>Joghurtgetränk, Ayrar</i>
<i>Klavier</i> – пијанино	<i>клавир</i> – <i>Flügel</i>
<i>Kolloquium</i> - научен разговор, дискусија	<i>колоквиум</i> - <i>Vorprüfung, Prüfung an Fakultäten, Hochschulen</i>
<i>Konkurs</i> - стечај, банкротство	<i>конкурс</i> – <i>Ausschreibung</i>
<i>Korso</i> - трка на коњи без јавачи; парада на накутени коли	<i>корзо</i> - <i>Treffpunkt zum abendlichen Spaziergang, Promenade</i>
<i>Liebe</i> – љубов	<i>либе</i> - <i>Geliebte/r</i>
<i>Limone</i> - овошје слично на лимон со зелена кора	<i>лимон</i> – <i>Zitrone</i>
<i>Mazedonischer Salat</i> - салата од овошје; коктейл од овошје	<i>македонска салата</i> - <i>feiner Salat aus roten Paprikaschoten</i>
<i>Masche</i> - бод во плетење	<i>машна</i> – <i>Schlips</i>
<i>pedantisch</i> - ситничарски, претерано совесен	<i>педантен</i> - <i>ordnungsliebend, sehr ordentlich</i>
<i>Pomade</i> - желатин за нега на коса; маст за усни	<i>помада</i> – <i>Hautcreme</i>
<i>Syndikat</i> - мафијашко друштво	<i>синдикат</i> – <i>Gewerkschaft</i>
<i>solide</i> - цврст, издржлив (материјал)	<i>солиден</i> - <i>zuverlässig, ehrlich</i>
<i>stationär</i> - стационариран, неподвижен	<i>стационар</i> - <i>kleinere medizinische Einrichtung</i>
<i>Fest</i> – прослава	<i>фест</i> – <i>Manifestation</i>
<i>Hochstapler</i> - вид измамник кој се претставува повеќе отколку што вреди	<i>хохштаплер</i> – <i>Betrüger</i>
<i>Ziegel</i> – керамида	<i>цигла</i> – <i>Klinker</i>
<i>Zimmer</i> - соба	<i>цимер</i> - <i>Kommilitone, Mitbewohner</i>
<i>Zitrone</i> - лимон	<i>цитрон</i> - <i>Grapefruit, Pampelmuse</i>

4.3. Културноспецифични феномени

Секоја култура поседува сопствени специфичности т.н. културноспецифични феномени. Под културноспецифични феномени се подразбираат сите оние специфични објекти или апстрактни појави коишто се цврсто сраснати за културата и предизвикуваат одредени претстави, а се непознати за другите култури или кај припадниците на другите култури предизвикуваат поинакви претстави. Нив ги има во сите животни полиња и го карактеризираат начинот на живеење на припадниците на една култура. Овде спаѓаат материјалните предмети, како што се облека, храна, музички инструменти, алати итн. како и дејствија, концепти, системи, ставови, навики, традиции, институции, титули, хумор, табу-теми итн. За Норд (1993:22) културноспецифични се „сите форми на (јазично и нејазично) делување и однесување, кои врз основа на нормите, конвенциите и мислењата што владеат во една културна заедница се различни од оние во другите заедници“. Хансен (1996:63), пак, под културната специфика ги опфаќа „сите културни и социо-економски дадености на еден јазичен простор, кои во одредена ситуација ќе доведат до одредено разбирање и до соодветно однесување“. Во секој случај културноспецифичните феномени денес сведочат за разликите во доменот на општеството, политиката, социјалата и културата кои со векови се развивале во склад со географските, климатските, политичките, економските услови на околината. Со други зборови културната специфика го одразува идентитетот на етничките групи.

Од голема релевантност за транслатологијата се јазичните и комуникациските културноспецифични феномени (повеќе кај Маролова 2014).

4.3.1. Културноспецифични феномени во јазикот

Јазичните културноспецифични феномени се јавуваат на ниво на јазик и ги опфаќаат феномените на лексиката, граматиката и графемиката со културна заднина.

- Културноспецифични феномени во лексиката (реалии)

При интралингвалната компарација реалиите се дефинираат како празнини во лексичкиот систем во вториот од споредуваните јазици за некој израз од првиот јазик. Реалиите означуваат специфични феномени, на пр. предмети, обичаи, титули, мерни единици, институции итн. кои се најчесто поврзани со материјалната и духовната култура на говорителите на тој јазик. Таквите феномени се непознати за говорителите на другиот јазик, па затоа и останале невербализирани во текот на развитокот на овој јазик. Па, нив може слободно да ги наречеме „културни термини“. Бидејќи немаат соодветен преводен еквивалент, велиме дека за нив постојат лексички празнини во јазикот-цел.

Во прилог следуваат неколку германски и македонски реалии, заедно со образложенија на нивните значења.

ГЕРМАНСКИ-МАКЕДОНСКИ	МАКЕДОНСКИ-ГЕРМАНСКИ
<i>Seilschaft - XXX</i> Значење: овој термин потекнува од планинарењето и означува група на луѓе која е поврзана со сигурносна сајла за да се осигури од паѓање. Денес во политиката и економијата во преносна смисла се мисли на неформално групирање на луѓе со цел да си помогнат еден на друг за некаква придобивка, најчесто во негативна конотација („група луѓе, изврзани меѓу себе“	<i>Напани – XXX</i> Значење: <i>handgemachte hölzerne Schuhe mit Ledergürtel</i>

како црева“).	
<i>Abendland - XXX</i> Значење: вака некогаш е нарекуван западниот дел на Европа, особено Германија, Англија, Франција, Италија и Пиринејскиот Полуостров, односно станува збор за загубените западни провинции на Римското кралство до 475 год. каде што се зборувало латински.	<i>Свиждања -</i> Значење: zeitlich genau bestimmtes grenzübergreifendes Treffen zwischen Mazedoniern und Bulgaren aus den Grenzstädten in der Zeit des Sozialismus.
<i>Stasi - XXX</i> Значење: Ова е кратката форма на Министерството за државна безбедност која во ДДР истовремено служела и како служба за информации и тајна полиција и манифестирала моќ на партијата СЕД (Партија за социјалистичко единство на Германија)	<i>Печалба – XXX</i> Значење: vorübergehende Auswanderung der jungen Männer in der Vergangenheit zum Zweck der Arbeit in Ausland und mit der Absicht mit den Verdiensten wieder zur Familie zu Hause zurückzukehren.
<i>Spätzle Maultaschen – XXX</i> Значење: специјалитет - џебови од тестенини полнети со смеса од мелено месо, кромид и киснато лепче или вегетаријанско со сирење и спанаќ.	<i>пастрмајлија – XXX</i> Значење: eine regionale Spezialität in manchen Ortschaften Mazedoniens, welche aus Teig und Fleisch zubereitet wird.
<i>Töpferanz – XXX</i> Значење: вид народен танц преку кој се раскажува за секојдневни работи од минатото, пр. за грнчарството (герм. Töpferhandwerk)	<i>Тешкото - XXX</i> Значење: der schwere Reigentanz, ein mazedonischer traditioneller Volkstanz.
<i>Kathreintanz – XXX</i> Значење: овој обичај кај германските алпски и франконски региони го означува завршувањето на традиционалната сезона за танцување и се одржува во последната сабота пред 25 ноември.	<i>Бабарска маска – XXX</i> Значење: eine Pelzmaske, die zur Vorführung der Neujahrstuale in manchen Ortschaften Mazedoniens nach dem julianischen Kalendar (am 14. Januar) diente.

- Културноспецифични феномени во граматиката

Кога се преведува од еден на друг јазик, со цел да се добие текст кој ќе биде во склад со нормите на стандардниот јазик-цел, неминовно се менува граматичката структурата на текстот, односно се применува преведувачката постапка транспозиција, т.е. граматичка парафраза или некои други постапки, како што се парафразата, испуштањето и сл. Граматичките разлики во јазичните системи како лингвистички ентитети ги третира контрастивната лингвистика. Такви граматички феномени, контрастивно набљудувани во германскиот и во македонскиот јазик може да се регистрираат кај Pluralia tantum, кај глаголските видови, кај сложените глаголски времиња, кај удвоениот предмет и многу други, како што може да се види од следниве примери:

ГЕРМАНСКИ-МАКЕДОНСКИ	МАКЕДОНСКИ-ГЕРМАНСКИ
<i>eine Schere</i> (едн.) - ножици (множ.)	ножици (множ.) - <i>eine Schere</i> (едн.)
<i>Schlossberg</i> (сложенка) - рид со замок (именска синтагма)	се смее (повратен глагол) - <i>lachen</i> (неповратен глагол)

<i>ein bei seinem Volk schon damals geltender Grundsatz</i> (развиен атрибут) - <i>начело кое уште тогаш важело кај неговиот народ</i> (релативна реченица)	<i>завалила оган - sie machte ein Feuer</i> (различни колокации)
<i>Kaum hatte ich es genommen, so spürte ich, dass ich heute noch nichts gegessen hatte</i> (експлицитен подмет) - <i>Штом го зедев почувствував дека денес уште не сум јадел ништо</i> (имплицитен подмет)	<i>го натерале</i> (резултативен вид) <i>да попее</i> (деминутивен вид) – <i>sie baten</i> (неутрален вид) <i>ihn, etwas zu singen</i> (неутрален вид)
<i>Ich habe sie gesehen</i> (перфект) - <i>Ја видов</i> (минато определено свршено време)	<i>Му реков на човекот</i> (аналитички индиректен предмет) - <i>Ich habe dem Mann gesagt</i> (синтетички индиректен предмет-датив)

- Културноспецифични феномени во графемиката

И на полето на графемиката се регистрираат разлики, пред сè во ортографијата и интерпункцијата, кои почиваат на културни корени.

Денес сите именки, и конкретни и апстрактни, во германскиот јазик се пишуваат со голема почетна буква,¹⁸ за разлика од македонскиот јазик, каде што сите општи именки се пишуваат со мала почетна буква¹⁹. Освен тоа една од најмаркантните особини на германскиот јазик е присуството на умлаут, што претставува проблем при транслитерација на сопствените имиња на многу јазици, меѓу кои и на македонскиот. Како доста ефикасно решение со текот на времето се покажала адаптацијата на умлаутите кон македонскиот изговор, така *и* стои за *ü*, *e* стои за *ö* und *ä*. Понатаму, постојат букви кои ги има во едниот, а воопшто ги нема во другиот јазик и сл.

ГЕРМАНСКИ-МАКЕДОНСКИ	МАКЕДОНСКИ-ГЕРМАНСКИ
<i>Beichte</i> - <i>исповед</i> (голема - мала почетна буква)	<i>исповед</i> - <i>Beichte</i> - <i>исповед</i> (мала - голема почетна буква)
<i>das Grau</i> - <i>сивост</i> (голема - мала почетна буква)	<i>сивост</i> - <i>das Grau</i> <i>исповед</i> (мала - голема почетна буква)
<i>Was aber zu viel ist, ist zuviel und alles muss zuletzt eine ordentliche grade Art haben</i> - <i>Но, што е многу, многу е, а сè мора да се прави по редот на нештата</i> (различна интерпункција)	<i>...ке ве јадам - им рекол волкот - и двата!</i> <i>...sagte ihnen der Wolf. „Alle beide fresse ich.“</i> (различна интерпункција)
<i>Max</i> – <i>Макс</i> (различна ортографија)	<i>Луција</i> – <i>Lucia</i> (различна ортографија)
<i>Köln</i> – <i>Келн</i> (различна ортографија)	<i>Делчево</i> – <i>Deltschevo</i> (различна ортографија)
<i>Karlsruhe</i> - <i>Карлсруе</i> (различна ортографија)	<i>Тошо</i> – <i>Toscho</i> (различна ортографија)

¹⁸ Ова бил долг процес, условен од бројни културни фактори. Така, на германски јазик на почетокот со голема буква се пишувале имиња од света / духовна терминологија, како *Библија*, *Бог* (герм. *Bibel*, *Gott*) или имиња на високи службени позиции, како *крал*, *император* (гер. *König*, *Kaiser*), потоа именки за почесно обраќање, како *господин* (герм. *Herr*), титули, како *кнез* (*Fürst*), па именки за именување на групи, како *христијанин* (герм. *Christ*), за да на крај пишувањето на секоја именка со голема почетна буква стане нормална појава.

¹⁹ Со голема почетна буква се пишуваат покрај сопствените именки и ознаките за национална, етничка, регионална припадност, имиња на книги, институции, објекти, документи, сакрални имиња, заменки за изразување почит и сл.

4.3.2. Културноспецифични феномени во начинот на комуницирање

Познато е дека во комуникацијата се врши размена на информациски материјал помеѓу соговорниците во еден ситуациски контекст. Во тој ситуациски контекст владеат извесни модели на однесување кои се во директна зависност од културата. Такви се на пр. начинот на движење, на ориентирање, на облекување, на поздравување, на претставување (на некое лице), на обраќање, држењето дистанца кон соговорникот итн. Кога ќе се појават некои специфични начини на комуницирање во еден културен круг, кои им се туѓи на припадниците на некој друг културен круг, тогаш може да настане прекин на нормалниот тек на комуницирање. За таа цел, преведувачот како посредник меѓу културите врши адаптација на специфичниот начин на комуницирање кон културата-цел. Па така, тој може да ја менува ориентираноста на исказот, начинот на нагласување на некои делови од дискурсот, сликовитоста, имплицитноста на исказот, примената на извици, фразеолошки изрази, игри на зборови, лексички варијации, начините на изразување чувственост итн.

ГЕРМАНСКИ-МАКЕДОНСКИ	МАКЕДОНСКИ-ГЕРМАНСКИ
<i>Entschuldigung, haben Sie etwas gesagt?</i> (учтива форма на обраќање) - <i>Рече нешто, чиче?</i> (директно обраќање со вметнување на лексема која означува роднинска врска)	<i>Отвори врата, затвори врата, и денот поминал!</i> (потенцирање со императив) - <i>Tür auf, Tür zu, und die Zeit ist vergangen</i> (потенцирање со елипса)
<i>Man kann nie wissen</i> - <i>Никогаш не можеш да знаеш</i> (промена на перспективата на говорниот акт)	<i>Ej, стари пријателу!</i> (извик и вокативна форма кај именката) - <i>Hör mal, alter Freund!</i> (синтагма и неутрална форма кај именката)
<i>Wie geht's?</i> - <i>Како си?</i> (промена на перспективата на говорниот акт)	<i>Кој знае од кога не сум бил во Охрид.</i> <i>Ich bin ja seit sehr langer Zeit nicht in Ohrid gewesen</i> (промена на перспективата на говорниот акт)
<i>Ich bin noch nie zu einem Baal gegangen</i> (единечна негација) - <i>Никогаш не сум била на никаков бал</i> (тројна негација-нагласување)	<i>Ако продолжиш да зборуваш тамко ќе те исфрли како пармал</i> - <i>Wenn du widersprichst, wird dich Vater wegfegen</i> (различна сликовитост)

Како посебна група на комуникациски феномени со културна заднина ќе ги разгледаме фразеолошките изрази.

- Фразеолошки изрази

Фразеолошките изрази имаат изразена културна заднина и се доста комплицирани за преведување. Тие настанале некаде во минатото и се пренесувале од колено на колено. Но при пренесувањето трпеле извесни модификации. Фразеолошките изрази носат извесна симболика која има врска со реалноста на поднебјето и на епохата во кои се појавиле за прв пат. Тешкотиите во преводот се должат на тоа што јазичните средства употребени во оригиналниот фразеолошки израз не ја имаат истата симболика и во културата-цел. Па, со евентуалниот буквален превод би се продуцирал неприроден и нејасен текст за читателот на текстот-цел. Затоа, за превод на ваквите јазични специфики најчесто се посегнува по примена на постапките адаптација и модулација, а поретко по приближен превод и парафраза.

За илустрација во продолжение се нудат по неколку примери на фразеолошки изрази од секоја категорија, т.е. целосна еквивалентност, семантичка еквивалентност и нулта еквивалентност.

а) Целосна еквивалентност

ГЕРМАНСКИ-МАКЕДОНСКИ	МАКЕДОНСКИ-ГЕРМАНСКИ
<i>Zähne wie Perlen</i> - бисер бели заби	бисер бели заби - <i>Zähne wie Perlen</i>
<i>hungrig wie ein Wolf</i> - гладен како волк	гладен како волк - <i>hungrig wie ein Wolf</i>
<i>sich fühlen wie ein Fisch auf dem Trockenen</i> - се чувствува како риба на суво	се чувствува како риба на суво - <i>sich fühlen wie ein Fisch auf dem Trockenen</i>
<i>schmeicheln wie eine Katze</i> - се умилкува како мачка	се умилкува како мачка - <i>schmeicheln wie eine Katze</i>
<i>arbeiten wie ein Pferd</i> - работи како коњ	работи како коњ - <i>arbeiten wie ein Pferd</i>
<i>fleißig wie eine Ameise</i> - вреден како мравка	вреден како мравка - <i>fleißig wie eine Ameise</i>
<i>treu wie ein Hund</i> - верен како куче	верен како куче - <i>treu wie ein Hund</i>

б) Семантичка еквивалентност

ГЕРМАНСКИ-МАКЕДОНСКИ	МАКЕДОНСКИ-ГЕРМАНСКИ
<i>schnell wie ein Puma</i> - брз како стрела	брз како стрела - <i>schnell wie ein Puma</i>
<i>gesund sein wie ein Fisch im Wasser</i> - здрав како дрен	здрав како дрен - <i>gesund sein wie ein Fisch im Wasser</i>
<i>Dreikäsehoch</i> - висок метар и жилет	метар и жилет висок – <i>Dreikäsehoch</i>
<i>Gebranntes Kind scheut das Feuer</i> - Кoj се попарил од млеко, дува и на матеница	Кoj се попарил од млеко, дува и на матеница - <i>Gebranntes Kind scheut das Feuer</i>
<i>müde wie ein Hund sein</i> - мртов уморен	мртов уморен - <i>müde wie ein Hund</i>
<i>reden wie ein Wasserfall</i> - Зборува (меле) како празна воденица	Зборува (меле) како празна воденица - <i>reden wie ein Wasserfall</i>
<i>Ein Kerl wie ein Baum</i> - маж како карпа	маж како карпа – <i>ein Kerl wie ein Baum</i>

в) Нулта еквивалентност

ГЕРМАНСКИ-МАКЕДОНСКИ	МАКЕДОНСКИ-ГЕРМАНСКИ
<i>jemandem lange Zähne machen</i> - XXX Значење: му предизукува желба, интерес за нешто	Гаволот ни копа ни ора - XXX Значење: Es gibt einen Trieb, der die Menschen dazu bringt Sünde/Fehler zu machen
<i>sich wie ein Aal winden</i> - XXX значење: се обидува на секој можен начин да се оправда, да излезе од тешка ситуација	Залудно работи, залудно не седи - XXX Значење: besser umsonst (ohne Gewinne) zu arbeiten als sich umsonst zu faulenzten.
<i>wie von wilden Affen gebissen sein</i> - XXX значење: се однесува несоодветно, како полуден	Кoj со гаолот тикви сади, на крај очите му ги вади Значење: man muss aufpassen mit wem man

	<i>eine Partnerschaft gründet.</i>
<i>Nicht das schärfste Messer in der Schublade sein – XXX</i> Значење: не е најинтелигентен	<i>Лозје не бара молитва, туку мотика</i> Значење: <i>Man soll nicht Gebete sagen, sondern hart arbeiten um Erträge zu gewinnen.</i>
<i>Mit Kind und Kegel – XXX</i> Значење: со целата фамилија и со сета покуќнина	<i>Ако баба лаже, трап не лаже - XXX</i> Значење: <i>Es gibt feste Beweise</i>

4.4. Кратенки и скратеници

Постојат кратенки и скратеници кои се веќе стандардизирани во повеќето јазици во светот (вкл. во германскиот и во македонскиот) бидејќи се однесуваат на добро познати ентитети. За нивниот превод едноставно се искористува соодветната стандардизирана скратена форма во јазикот-цел, што може да се види од наведените примери на превод од германски на македонск јазик и обратно:

ГЕРМАНСКИ - МАКЕДОНСКИ	МАКЕДОНСКИ - ГЕРМАНСКИ
<i>EU - ЕУ</i>	<i>ЕУ - EU</i>
<i>OSZE - ОБСЕ</i>	<i>ОБСЕ - OSZE</i>
<i>VN - ООН</i>	<i>ООН - VN</i>
<i>USA - САД</i>	<i>САД - USA</i>
<i>IWF - ММФ</i>	<i>ММФ - IWF</i>
<i>AG - АД</i>	<i>АД - AG</i>
<i>MwS - ДДВ</i>	<i>ДДВ - MwSt</i>
<i>EKG - ЕКГ</i>	<i>ЕКГ - EKG</i>
<i>BIP - БДП</i>	<i>БДП - BIP</i>
<i>Usw. - итн.</i>	<i>итн. - Usw.</i>
<i>Art. - чл.</i>	<i>чл. - Art.</i>

Но, кога преведувачот ќе се соочи со некоја кратенка/скратеница за која не постои соодветна скратена форма во јазикот-цел, тогаш кога преведува тој пристапува кон експликација на кратенката со наведувањето на нејзините составни елементи или со парафразирање, како што може да се види од следниве примери:

ГЕРМАНСКИ-МАКЕДОНСКИ	МАКЕДОНСКИ-ГЕРМАНСКИ
<i>CDU - Христијанско-демократска унија</i>	<i>НОВ - der Volksbefreiungskrieg</i>
<i>WAZ – Западногермански општ весник</i>	<i>ЈНА - die Jugoslawische Volksarmee</i>
<i>AZO – Општа царинска одредба</i>	<i>МВР - das mazedonische Innenministerium</i>

<i>DDR – Германска Демократска Република</i>	<i>УЈП - das Finanzamt</i>
<i>SED – Социјалистичка партија за единство на Германија</i>	<i>ACHOM - antifaschistische Versammlung der Volksbefreiung von Makedonien</i>
<i>ggf. - по можност</i>	<i>Вонр. – außerordentlich</i>

4.5. Стручни термини

Стручните термини се одлика на стручниот текст (повеќе во точка 2.1.). Како што е познато, за да се нарече термин зборот мора секогаш да биде тесно поврзан за одредено семантичко поле т.е. стручен домен или дисциплина и да има барем една заедничка карактеристика со останатите термини во рамките на истиот домен или дисциплина, со кои воспоставува тесни врски. Терминологијата претставува огромна материја, затоа што постојат безброј тематски подрачја од секојдневниот живот, почнувајќи од поопштите и посвојствени, како правото, економијата, медицината, техниката итн. па сè до подрачјата кои се сосема конкретни и малку достапни за широките народни маси, на пр. пчеларството, риболовот, бродоградилштето, астрономијата, козметиката, аритметиката итн.

Во прилог следуваат неколку глосари на стручни термини од достапни тематски подрачја, за кои најчесто постои потреба од ангажирање на преведувач: медицина, право, економија, Европска Унија, администрација и машинство-техника. Стручните термини најчесто се преведуваат со транскрипција или буквално.

а) Медицински термини

ГЕРМАНСКИ-МАКЕДОНСКИ	МАКЕДОНСКИ-ГЕРМАНСКИ
<i>Sonde – сонда</i>	<i>сонда - Sonde</i>
<i>Kernspinresonanz - магнетна резонанца</i>	<i>магнетна резонанца - Kernspinresonanz,</i>
<i>Dränage – дренажа</i>	<i>дренажа - Dränage</i>
<i>Ulkus - улкус</i>	<i>улкус - Ulkus</i>
<i>Tupfer – газа</i>	<i>газа – Tupfer</i>
<i>Cholelith - камен во жолчка</i>	<i>камен во жолчка - Cholelith</i>

б) Правни термини

ГЕРМАНСКИ-МАКЕДОНСКИ	МАКЕДОНСКИ-ГЕРМАНСКИ
<i>Anklageschrift - обвинителен акт</i>	<i>обвинителен акт – Anklageschrift</i>
<i>Arbeitsrecht - закон за работни односи</i>	<i>закон за работни односи - Arbeitsrecht</i>
<i>Berufungsgericht, - апелационен суд</i>	<i>апелационен суд – Berufungsgericht</i>
<i>Gerichtshof - врховен суд</i>	<i>врховен суд – Gerichtshof</i>
<i>Schiedsgericht - арбитражен суд</i>	<i>арбитражен суд – Schiedsgericht</i>
<i>Verfahrensrecht - процесно право</i>	<i>процесно право – Verfahrensrecht</i>

<i>Verordnung – регулатива</i>	<i>регулатива – Verordnung</i>
--------------------------------	--------------------------------

в) Економски термини

ГЕРМАНСКИ-МАКЕДОНСКИ	МАКЕДОНСКИ-ГЕРМАНСКИ
<i>Gläubiger – доверител</i>	<i>доверител – Gläubiger</i>
<i>Monopolbildung – монополизација</i>	<i>монополизација – Monopolbildung</i>
<i>Bruttoinlandsprodukt - бруто домашен производ</i>	<i>бруто домашен производ - Brutto Inlandsprodukt</i>
<i>Ausgaben – расходи</i>	<i>расходи – Ausgaben</i>
<i>Umsatz - обрт</i>	<i>обрт - Umsatz</i>
<i>Dividende - дивиденда</i>	<i>дивиденда - Dividende</i>
<i>Finanzamt - управа за јавни приходи</i>	<i>управа за јавни приходи - Finanzamt</i>
<i>Währungsfonds - монетарен фонд</i>	<i>монетарен фонд - Währungsfonds</i>

г) Термини од Европската Унија

ГЕРМАНСКИ-МАКЕДОНСКИ	МАКЕДОНСКИ-ГЕРМАНСКИ
<i>Aktionsprogramm - акциска програма</i>	<i>акциска програма – Aktionsprogramm</i>
<i>Euratom – Евроатом</i>	<i>Евроатом – Euratom</i>
<i>Europäische Zentralbank - Европска централна банка</i>	<i>Европска централна банка - Europäische Zentralbank</i>
<i>Charta – повелба</i>	<i>повелба – Charta</i>
<i>EntschlieÙung – резолуција</i>	<i>резолуција – EntschlieÙung</i>
<i>Rahmenvereinbarung - рамковна спогодба</i>	<i>рамковна спогодба – Rahmenvereinbarung</i>
<i>Finanzregelung - финансиска регулатива</i>	<i>финансиска регулатива – Finanzregelung</i>
<i>Drittland - трета земја</i>	<i>трета земја – Drittland</i>
<i>Richtlinie – директива</i>	<i>директива – Richtlinie</i>

д) административни термини

ГЕРМАНСКИ-МАКЕДОНСКИ	МАКЕДОНСКИ-ГЕРМАНСКИ
<i>Niederschrift – записник</i>	<i>записник - Niederschrift</i>
<i>Matrikelnummer - матичен број</i>	<i>матичен број – Matrikelnummer</i>
<i>Geschäftsnummer – деловоден број</i>	<i>деловоден број – Geschäftsnummer</i>

<i>Apostille – апостил</i>	<i>апостил – Apostille</i>
<i>Siegel – жиг</i>	<i>жиг – Siegel</i>
<i>Abschrift - препис</i>	<i>препис - Abschrift</i>
<i>Vollmacht – полномошно</i>	<i>полномошно – Vollmacht</i>
<i>Sterbeurkunde - извод од матичната книга на умрените</i>	<i>извод од матичната книга на умрените – Sterbeurkunde</i>
<i>Heiratsurkunde - извод од матичната книга на венчаните</i>	<i>извод од матичната книга на венчаните – Heiratsurkunde</i>
<i>Geburtsurkunde - извод од матичната книга на родените</i>	<i>извод од матичната книга на родените – Geburtsurkunde</i>

f) Машинско-технички термини

ГЕРМАНСКИ-МАКЕДОНСКИ	МАКЕДОНСКИ-ГЕРМАНСКИ
<i>Niete – нитна</i>	<i>нитна - Niete</i>
<i>Spachtel – шпангла</i>	<i>шпангла – Spachtel</i>
<i>Hobel - хебла</i>	<i>хебла - Hobel</i>
<i>Zahnrad – запчаник</i>	<i>запчаник – Zahnrad</i>
<i>Radkappe – роткапна</i>	<i>роткапна – Radkappe</i>
<i>Bohrer - бургија</i>	<i>бургија – Bohrer</i>
<i>Übertragungsleitung – далновод</i>	<i>далновод – Übertragungsleitung</i>
<i>Umspannwerk – трафостаница</i>	<i>трафостаница – Umspannwerk</i>
<i>Scharnier - ментеше</i>	<i>ментеше - Scharnier</i>

5. ПРЕВЕДУВАЧКИ ПОСТАПКИ И НИВНА ПРИМЕНА ВО ПРЕВОДОТ ОД ГЕРМАНСКИ НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК И ОБРАТНО

Јасно е дека за решавање на конкретните преведувачки проблеми се користат разни преведувачки постапки. Овде ќе ги спомнеме оние за кои сметаме дека се најчесто применувани при преведување на текстови од германски на македонски јазик и обратно: транскрипција, буквален превод, приближен превод, парафраза, транспозиција, модулација, адаптација, вметнување и испуштање²⁰ и ќе ги поткрепиме со соодветни примери, без притоа да се стремиме кон изнаоѓање на идеален преводен еквивалент.

- Транскрипција

Со транскрипцијата (заемката) се презема изразот од изворниот јазик целосно или со адаптација кон фонетскиот, графемскиот и морфолошкиот систем на јазикот-цел и ова е еден од начините на збогатување на јазикот-цел со неологизми. Оваа постапка најчесто се

²⁰ повеќе за преведувачки постапки кај: Никодиновска (2009), Колер (2001), Калина (1998) и др.

применува кај превод на личните и на географските имиња, но и на „непреводливите“ зборови и изрази, кои претставуваат специфична одлика на дадената култура или на поими кои означуваат некој нов и непознат предмет/апстрактна појава, на пр. од науката, техниката, гастрономијата, економијата и сл.

ГЕРМАНСКИ-МАКЕДОНСКИ	МАКЕДОНСКИ-ГЕРМАНСКИ
<i>Berlin – Берлин</i>	<i>Скопје – Skopje</i>
<i>Franz – Франц</i>	<i>Нико – Niko</i>
<i>Gastarbeiter – гастарбајтер</i>	<i>Доне – Done</i>
<i>Führer – фирер</i>	<i>ајвар – ajvar</i>
<i>Meister – мајстор</i>	<i>денар – Denar</i>
<i>Brigitte – Бригите</i>	<i>Ташко – Taschko</i>
<i>Schwarzwald - Шварцвалд</i>	<i>сарма - Sarma</i>
<i>Stecker - штекер</i>	<i>оро - Oro</i>
<i>Schlepper – шлепер</i>	<i>Галичник – Galitschnik</i>

- Буквален превод

Буквалниот превод е преведување збор за збор кој резултира со структурно идентичен превод. Оваа метода се применува тогаш кога за изразот од изворниот јазик постои соодветен израз во јазикот-цел, односно израз кој го има истото значење и истата функција. На овој начин се создаваат нови изрази и значења со помош на домашни јазични средства. Оваа постапка најмногу може да биде од корист кај преведување на поими кои имаат целосна еквиваленција (повеќе во точка 3.). Инаку преведувачот мора да биде особено внимателен зашто со примената на оваа постапка може да се создаде текст кој или нема да звучи природно во јазикот-цел или ќе има поинаква смисла од онаа во оригиналот. Во прилог следуваат неколку примери со буквален превод од германски на македонски јазик и обратно:

ГЕРМАНСКИ-МАКЕДОНСКИ	МАКЕДОНСКИ-ГЕРМАНСКИ
<i>zwei - два</i>	<i>два - zwei</i>
<i>Montag - понеделник</i>	<i>понеделник - Montag</i>
<i>Geburtstag - роденден</i>	<i>роденден - Geburtstag</i>
<i>Staat - држава</i>	<i>воспитание - Erziehung</i>
<i>Der Englische Garten - англиската градина</i>	<i>Камен мост – Steinerne Brücke</i>
<i>Drittel - третина</i>	<i>третина – Drittel</i>
<i>Friedrich der Große - Фридрих Велики</i>	<i>Александар Велики - Alexander der Große</i>

- Приближен превод

Приближниот превод значи употреба на израз во јазикот-цел кој ќе има блиско или слично значење со изразот од изворниот јазик. Под блиско или слично значење се подразбира соодветноста на изразите во двата јазика во барем едно семантичко поле (на пр. форма, боја, функција, големина итн.). Оваа преведувачка постапка наоѓа примена само тогаш кога прецизното одредување на значењето не е пресудно за разбирањето на поширокиот контекст. Многу често како еден вид приближен превод се јавува генерализацијата (неутрализацијата). Тоа значи дека одреден израз се преведува со општ, неутрален и во семантичката хиерархија надреден елемент во јазикот-цел. При примената на оваа метода преведувачот мора да биде особено внимателен, бидејќи ако премногу често ја применува текстот-цел ќе делува лексички и стилистички значително посиромашен од изворниот текст.

ГЕРМАНСКИ-МАКЕДОНСКИ	МАКЕДОНСКИ-ГЕРМАНСКИ
<i>Weck</i> - земичка	<i>игранка</i> – <i>Ball</i>
<i>Brezel</i> - перек	<i>калдрма</i> - <i>Pflaster</i>
<i>Kreuzer</i> - паричка	<i>килим</i> - <i>Teppich</i>
<i>Balg</i> - детиште	<i>налани</i> - <i>Holzschuhe</i>
<i>Pantoffelheld</i> - папучар	<i>адет</i> - <i>Gewohnheit</i>
<i>Pate</i> – кум	<i>калеш</i> - <i>schwarz</i>
<i>Chaussee</i> - друм	<i>черга</i> - <i>Flickenteppich</i>

- Парафраза

Парафразата е опишување, дефинирање на некој поим или израз со наведување на повеќе лексички средства. Лексичките средства ги предаваат најважните карактеристики или функции на предметот или дејството што се означува или, пак, најважните составни компоненти. При примената на оваа постапка за преводот треба да се внимава парафразата да не е премногу долга, за да не се наруши нормалниот тек на читањето. Со други зборови, со минимален број на лексички средства треба да се предадат максимален број семантички елементи и максимално прецизно да се објасни одреден израз. Така, во табелата што следува даваме наши предлози за парафразирање на некои реалии (повеќе за реалии во точка 4.3.1.):

ГЕРМАНСКИ-МАКЕДОНСКИ	МАКЕДОНСКИ-ГЕРМАНСКИ
<i>Wattenmeer</i> - крајбрежје кое е под силно влијание на плимата и осеката	<i>вршник</i> - <i>deckelförmiger irdener Topf</i>
<i>Marschland</i> - приморска низина во северозападниот дел на Германија	<i>баница</i> - <i>auf bäuerischer Weise gebackener Blätterteig</i>
<i>Wirtsgarten</i> - угостителски локал на отворено	<i>блага ракуја</i> - <i>ein Hochzeitsritual mit "süßem Schnapps"</i>
<i>Rabenmutter</i> - негрижлива мајка	<i>лапавица</i> - <i>Regen und Schneewetter</i>
<i>Ohrwurm</i> - рефрен/песна/стих кој лесно се памети	<i>Тешкото</i> - <i>traditioneller makedonischer Reigen</i>

-Транспозиција

Транспозицијата претставува еден вид граматичка парафраза, при што значењето на некој израз од изворниот текст се изразува со други, поинакви граматички структури во јазикот-цел. За транспозицијата слободно може да констатираме дека е најчесто применуваната постапка при преведувањето од еден јазик на друг, затоа што не постојат два јазика со идентична граматичка структура и за одреден граматички ентитет обично постојат повеќе преводни опции. Оваа постапка се применува кај сите зборовни групи, кај сите граматички категории на зборот, кај реченичните секвенци, кај цели реченици итн.

ГЕРМАНСКИ-МАКЕДОНСКИ	МАКЕДОНСКИ-ГЕРМАНСКИ
<i>das immer noch schreiende Kind</i> - детето кое сè уште вреска	<i>Се викам Ана. - Ich heiße Anna.</i>
<i>Fünf-Euro-Hose</i> - панталони од пет евра	<i>Не се бој! - Keine Angst!</i>
<i>sich legen</i> – легнува	<i>запејува - anfangen zu singen</i>
<i>das Buch des Schülers</i> - книгата на ученикот	<i>плата според работа - wie die Arbeit, so der Lohn</i>
<i>Es stört mich.</i> - Тоа ми пречи.	<i>Како си? – Wie geht's?</i>

- Модулација

Модулацијата претставува еден вид приближен превод, при којшто не настапуваат промени само на формата, туку и на дискурсот, со нагласување на одредени елементи за сметка на други. Овде се прави промена на пораката, со цел таа да биде во согласност со духот и со обичаите на јазикот-цел, и се применува со успех онаму каде што не звучи природно директниот превод. Понекогаш промената на перспективата може да биде до таа мера што се наведува спротивноста.

Постојат модуляции кои се регистрирани во речниците, односно кои се лексикализирани во двата јазика, но постојат и такви, кои се откриваат ад хок. За можностите за примена на постапката модулација во преводот од македонски на германски јазик сведочат следниве примери:

ГЕРМАНСКИ-МАКЕДОНСКИ	МАКЕДОНСКИ-ГЕРМАНСКИ
<i>Der Kunde ist König.</i> - Муштеријата е секогаш во право.	<i>Кој рано рани, две среќи граби. - Morgenstund(e) hat Gold im Mund(e).</i>
<i>aus aller Herren Ländern</i> - од сите Божји краишта	<i>Вљубен е до уши. - Das hat ihn voll erwischt.</i>
<i>an einem gallenbitteren Morgen</i> – едно до немајкаде кисело утро	<i>долга врвица очи - eine lange Kette von Augen</i>
<i>einem Scheich Sand verkaufen</i> – Ќе те пренесе преку реката и капка вода нема да ти даде да се напиеш.	<i>му продава некому рог за свеќа - ein X für ein U vormachen</i>
<i>keine Seele weit und breit</i> - нема жива душа	<i>Крушата под круша паѓа. - Der Apfel fällt nicht weit vom Stamm.</i>

- Адаптација

Адаптацијата е постапка со која се врши адаптирање на една ситуација во друга и се применува во случаи кога ситуацијата што е опишана во изворниот текст не постои во јазикот-цел или, пак, не одговара на навиките и обичаите на реципиентите на преводот. Тоа е форма на слободно преведување во кое измените се вршат со цел преводот на изворниот текст да му стане поблизок и поприфатлив на примателот од културата-цел. Притоа се врши замена на една културна и општествена реалност со друга, која има иста функција или иста вредност како првата. Оваа метода најчесто се применува за превод на идиоматските изрази и готовите формули на фатичката и експресивната комуникација, како што може да се види од примерите што следуваат:

ГЕРМАНСКИ-МАКЕДОНСКИ	МАКЕДОНСКИ-ГЕРМАНСКИ
<i>Weihnachtsmarkt</i> – божиќен панаѓур	<i>Бадник</i> – <i>Advent</i>
<i>keinen roten Heller haben</i> - нема скршена пара	коледарски колачиња – <i>Weihnachtsküchen</i>
<i>Grüß Gott!</i> - Добар ден!	поп – <i>Pfarrer</i>

- Вметнување (експликација)

Вметнувањето е додавање на информации кои го објаснуваат значењето на некој израз, со цел да се надмине разликата во знаењето кај читателот на појдовниот текст и кај читателот на текстот-цел. Со други зборови, преведувачот го експлицира она што претпоставува дека недостасува кај читателот на преводот како знаење, информација, а може да се однесува на познати личности, историски настани, места, специфични однесувања итн. Вметнувањето може да биде во вид на образложение во текстот или, пак, во вид на надворешни коментари (на пр. во фуснота, глосар, индекс на поими, предговор, поговор, табели како прилог и сл.). Сепак, при преведување е важно да се внимава бројот на вметнатите лексеми да биде минимален и со најголема можна концентрација на информации, зашто инаку би се нарушил нормалниот тек на читањето и би се попречила концентрацијата на читателот. Особено добро се применува оваа постапка кај преведувањето на кратенките и скратениците.

ГЕРМАНСКИ-МАКЕДОНСКИ	МАКЕДОНСКИ-ГЕРМАНСКИ
<i>der Nordwest</i> - северозападен ветар	<i>ДПА</i> – <i>Demokratische Partei der Albanier</i>
<i>CDU</i> - ЦДУ* *Христијанско-демократска унија	<i>ЈНА</i> – <i>Jugoslawische Volksarmee</i>
<i>Rheinladpfalz</i> – покраината Рајнланд Пфалц	<i>Гемидзи</i> - <i>Thessaloniki-Attentäter „Gemidzii“</i>
<i>Nazi</i> – Националсоцијалист	<i>Рузвелтова</i> – <i>Rooseveltstraße</i>
<i>Elsässer</i> - елзашко вино	<i>Мускаком</i> - <i>Stalin, der Große Schnurrbärtige</i>
<i>BMI</i> – Министерство за внатрешни работи на Австрија	<i>Маршалот</i> - <i>Marschall Tito</i>

- Испуштање

Испуштањето е радикална постапка за решавање на некој преведувачки проблем, што може да се применува само во исклучителни случаи на непреводливост, под услов ако испуштениот елемент нема суштинско значење за разбирањето на параграфот. Недостаток

на оваа постапка е што така се продуцира текст кој е посиромашен со информации или со драматичност и што неминовно води кон промена на стилот.

ГЕРМАНСКИ-МАКЕДОНСКИ	МАКЕДОНСКИ-ГЕРМАНСКИ
<i>Ich liebe dich über alles. – Те сакам.</i>	<i>Никогаш не сум била на никаков спортски натпревар. - Ich bin noch nie auf einem Sportspiel gewesen.</i>
<i>Herr Lehrer, ich entschuldige mich! - Учителу, се извнувам!</i>	<i>Ана пее лошо, ко страчка збесната. - Anna singt schlimm.</i>
<i>Es ist schweinekalt. – Студено е.</i>	<i>Види богату... - Sieh mal an...</i>

ЗАКЛУЧОК

Оваа скрипта, несомнено претставува збир на голем број теоретски знаења и практични искуства, кои несебично сакаме да ги споделиме со студентите и идни преведувачи/толкувачи од германски на македонски јазик и обратно. Со голем дел од наведените примери во скриптава се сретнавме во текот на досегашната децениска преведувачка и транслатолошко-научна дејност. На сосема прецизен начин со овој потфат накусо одговоривме на повеќе прашања кои ги мачеле многу преведувачи на јазичниот пар германски – македонски. Затоа овој ракопис претставува драгоцен материјал за секој преведувач и транслатолог.

Од првиот дел, кој теоретски ги разработува најважните транслатолошки теми, може да се заклучи дека науката за преведувањето и толкувањето сè уште мора да „се бори“ за својот статус на независна научна дисциплина, затоа што некои сè уште ја сметаат како поддисциплина на лингвистиката. Како посебна наука таа се развива со посебен интензитет во годините од втората половина на 20 век, од кога датираат и досега најшироко прифатените теории (Translation Studies и полисистемската теорија; функционалистичките теории; комуникативните теории и интерпретативните теории). Потоа детално се навлезе во објаснување на основните видови преведување и толкување, со посебен осврт кон книжевното и стручното преведување доаѓајќи до заклучокот дека секој вид преведување наметнува специфични предуслови кои треба да ги исполнуваат преведувачите за да можат со успех да се занимаваат со кој било вид. Во третото поглавје во кратки црти се објаснети некои релевантни транслатолошки поими: еквивалентност, транслаторен проблем, транслаторна тешкотија, транслаторна грешка, преведувачка постапка, преведувачка стратегија и се укажа на разликите меѓу транслаторните проблеми и транслаторните тешкотии, како и меѓу преведувачките постапки и преведувачките стратегии. Во четвртото поглавје стана збор за проблематичната страна на преводот од германски на македонски јазик и обратно со наведување на конкретни примери и можни решенија за некои феномени, како што се: преводната еквивалентност, лажните парови, културно-специфичните феномени, кратенките/скратениците и стручните термини, поточно со ова поглавје се укажа на тоа како практично може да се применуваат емпириски знаења од науката за преведување и толкување во преведувањето од германски на македонски јазик и обратно. Во делот за преводната еквивалентност преку многубројни примери се направи осврт кон можните еквивалентни врски (целосна еквиваленција, делумна еквиваленција и нулта-еквиваленција, односно непостоење на еквиваленција) меѓу лексичките средства од германскиот и од македонскиот јазик. Делот посветен на лажните парови имаше за цел да го предупреди преведувачот за заблудите до кои би можел да биде доведен ако не знае дека станува збор за лажни двојки. За таа цел, за ваквите поими од германскиот и од македонскиот јазик беа наведени и вистинските преводни еквиваленти во македонскиот, односно во германскиот јазик. Следниот дел беше посветен на можните преводни опции за некои лингвистички (лексички, граматички и графемски) и некои комуникациски специфични феномени со културна заднина, со посебен осврт кон фразеолошките изрази. Во поглед на кратенките и скратениците прво се направи кус преглед на некои често користени кратенки/скратеници од едниот јазик паралелно со соодветните, веќе широко прифатени еквивалентни кратенки/скратеници од другиот јазик, а потоа во посебна табела се даде поединечен преглед на некои германски и македонски често применувани кратенки/скратеници, секоја со соодветната експликација во другиот јазик. На крај, стана збор за преводот на стручните термини од германски на македонски јазик и обратно, како еден доста комплициран сегмент, релевантен за преведувањето на стручни текстови. Во овој контекст беа наведени примери на стручни поими од медицинската, правната и економската терминологија, како и термини од Европската Унија, од административната и техничко-машинската терминологија.

Во петтото поглавје беа дефинирани и егземпларно поткрепени најчесто применуваните преведувачки постапки од страна на преведувачите и притоа се укажа на тоа како да се препознаваат и правилно да се применуваат следниве преведувачки постапки: транскрипција, буквален превод, приближен превод, парафраза, транспозиција, адаптација, модулација, вметнување и испуштање.

За крај, може да констатираме дека овој ракопис претставува само еден сегмент од она што идните преведувачи треба да го совладаат за време на нивните подготовки за самостојно впуштање во преведувачката дејност. Поконкретно, за секое од наведените подрачја може да се најдат повеќе информации во рамките на други сродни дисциплини и факултетски предмети, како што се: теоријата на преведувањето и толкувањето, терминологијата, лексикологијата и лексикографијата, етиката, контрастивната лингвистика и сл. А се разбира еден непресушен извор на знаења и информации е праксата.

ЛИТЕРАТУРА

- Albrecht, J. (2005). *Übersetzung und Linguistik. Volume 2.* Tübingen: Narr
- Арсова-Николиќ, Л. (1999). *Преведување: теорија и практика.* Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“
- Белчев, Т. (2002). *Речник на странски зборови во македонскиот јазик.* Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“
- Bowen, M. (1998). Geschichte des Dolmetschens. In: Snell-Hornby, M./Hönig, H.G./Kußmaul, P. u.a.: *Handbuch Translation.* Tübingen: Narr, S. 43-46
- Dressler, W. (1991). Der Beitrag der Textlinguistik zur Übersetzungswissenschaft. In Kapp, V. (Hrsg.): *Übersetzer und Dolmetscher. Theoretische Grundlagen, Ausbildung, Berufspraxis.* Tübingen: Francke, S. 61-71
- Feldweg, E. (1996). *Der Konferenzdolmetscher im internationalen Kommunikationsprozess.* Heidelberg: Groos
- Gerzymisch-Arbogast, H. (1994). *Übersetzungswissenschaftliches Propädeutikum.* Tübingen/Basel: Francke
- Hansen, D. (1996) Zum Übersetzen von Kulturspezifika in Fachtexten. In: Kelletat, Andreas F. (Hrsg.): *Übersetzerische Kompetenz.* Beiträge zur universitären Übersetzerausbildung in Deutschland und Skandinavien. Frankfurt am Main etc. Peter Lang 63–78.
- Helbig, G/Buscha, B. (2001). *Deutsche Grammatik, ein Handbuch für den Ausländerunterricht.* Berlin usw.: Langenscheidt
- Jacobson, R. (1959). On Linguistic Aspects of Translation. In: Brower R. (ed.): *On Translation.* Cambridge, Mass, S. 232-239
- Јакимовска, С. (2010). Односите меѓу терминологијата и преведувањето (врз примери од правни текстови на француски и на македонски јазик). „Годишен зборник“ (36). pp. 473-483. <http://eprints.ugd.edu.mk/4822/>
- Kade, O. (1977). *Vermittelte Kommunikation, Sprachmittlung, Translation.* Leipzig: WEB Verlag Enzyklopedie
- Kalina, S. (1998). *Strategische Prozesse Beim Dolmetschen. Theoretische Grundlagen, empirische Fallstudien, didaktische Konsequenzen.* Tübingen: Narr
- Kautz, U. (2002). *Handbuch Didaktik des Übersetzens und Dolmetschens.* München: Iudicium
- Kirchhoff, H. (1977). Die Grundformen der Translation. In: Bender, K.H./Berger, K./Wandruszka, M. (Hrsg.): *Imago Linguae. Beiträge zu Sprache, Deutung und Übersetzen.* Festschrift zum 60. Geburtstag von Fritz Pöpcke. München: Fink, S. 279-287
- Koller, W. (2001). *Einführung in die Übersetzungswissenschaft.* 6. Aufl. Wiebelsheim, Quelle & Meyer
- Kurz, I. (1996). *Simultandolmetschen als Gegenstand der interdisziplinären Forschung.* Wien: WUV-Universitätsverlag
- Lefevere, A. (1981). *Programmatic Second Thoughts on „literary“ and „translation“.* London and New York: Routledge

Marolova, D. (2014) *Kultur in Prosatexten in übersetzungswissenschaftlicher Beleuchtung mit einer exemplarischen Analyse von Texten aus dem Deutschen und dem Makedonischen* (Dissertation), Fakultät für Sprachen, Kulturen und Kommunikation, SEEU, Tetovo

Matyssek, H. (1989). *Handbuch der Notizentechnik für Dolmetscher*. Teil I. Heidelberg: Julius Groos Verlag

Михајловски, Д. (2006) *Под Вавилон. Задачата на преведувачот*. Скопје: Каприкорнус

Никодиновска, Р. (2009) *Дидактика и евалуација на преведувањето од италијански на македонски јазик и обратно*. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“

Nord, Ch. (1991) *Textanalyse und Übersetzen. Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer Übersetzungsrelevanten Textanalyse*. Heidelberg: Groos

Nord, Ch. (1993) *Einführung in das funktionale Übersetzen. Am Beispiel von Titeln und Überschriften*. Tübingen & Basel, Franke

Prunč, E. (2003). *Einführung in die Translationswissenschaft*. Band 1 Orientierungsrahmen. Graz: Institut für Translationswissenschaft

Reiß, K. & Vermeer, H.J. (1984). *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie* Tübingen, Niemeyer

Raiß, K/Vermeer,H.J. (1991). *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Tübingen: Niemeyer

Reiß, K. (1971). *Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik*. München: Hueber

Reiß, K. (1983). *Texttyp und Übersetzungsmethode. Der operative Text*. Heidelberg: Groos

Schmitt, P.A. (1999). *Translation und Technik*. Tübingen: Stauffenburg

Seleskovtch, D. (1991). Zur Theorie des Dolmetschens. In: Kapp, V. (Hrsg.): *Übersetzer und Dolmetscher. Theoretische Grundlagen, Ausbildung, Berufspraxis*. Tübingen: Francke. S. 37-49

Snell-Hornby, M. (1988) *Translation studies. An integrated Approach*. Amsterdam & Philadelphia, John Benjamins

Snell-Hornby, M. (1994) Übersetzen, Sprache, Kultur. In Snell-Hornby, M. (Hrsg.): *Übersetzungswissenschaft - Eine Neuorientierung. Zur Integrierung von Theorie und Praxis*. Tübingen & Basel, Francke 9-29

Симоска, С. (2005). *Преведувањето наспрема толкувањето: теоретски пристапи и дидактички последици*, во Годишен зборник – Филолошки факултет „Блаже Конески“, кн. 30. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“

Willett, R. (1991). Die Ausbildung zum Konferenzdolmetscher. In: Kapp, V. (Hrsg.): *Übersetzer und Dolmetscher. Theoretische Grundlagen, Ausbildung, Berufspraxis*. Tübingen: Francke, S. 87-109

[http://www.sep.gov.mk/data/file/Preveduvanje/Priracnik%20za%20preveduvanje%20na%20pravnite%20akti%20na%20RM%20final\(1\).pdf](http://www.sep.gov.mk/data/file/Preveduvanje/Priracnik%20za%20preveduvanje%20na%20pravnite%20akti%20na%20RM%20final(1).pdf)

БИБЛИОГРАФСКИ ПОДАТОЦИ

Д-Р ДАРИНКА МАРОЛОВА Е РОДЕНА ВО 1983 ГОДИНА ВО ШТИП. ВО 2006 ГОДИНА ДИПЛОМИРА НА ФИЛОЛОШКИОТ ФАКУЛТЕТ „БЛАЖЕ КОНЕСКИ“ ПРИ УНИВЕРЗИТЕТОТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ ВО СКОПЈЕ, НА КАТЕДРАТА ЗА ГЕРМАНСКИ ЈАЗИК И КНИЖЕВНОСТ. НА ИСТИОТ ФАКУЛТЕТ МАГИСТРИРА ВО 2010 ГОДИНА НА ОДДЕЛОТ ЗА КОНФЕРЕНЦИСКО ТОЛКУВАЊЕ, ЈАЗИЦИ: А. МАКЕДОНСКИ, Б. ГЕРМАНСКИ. ВО 2014

ГОДИНА ДОКТОРИРА НА ФАКУЛТЕТОТ ЗА ЈАЗИЦИ, КУЛТУРИ И КОМУНИКАЦИЈА, НА УНИВЕРЗИТЕТОТ ЗА ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА ВО ТЕТОВО - ГЕРМАНИСТИКА. ОДРЕДЕН ВРЕМЕНСКИ ПЕРИОД МАРОЛОВА РАБОТИ КАКО НАСТАВНИК ПО ГЕРМАНСКИ ЈАЗИК ВО ОСНОВНО УЧИЛИШТЕ ВО ШТИП И ВО ГИМНАЗИЈА „СЛАВЧО СТОЈМЕНСКИ“ ВО ШТИП. ОД 2008 ГОДИНА Е ВО РЕДОВЕН РАБОТЕН ОДНОС НА УНИВЕРЗИТЕТОТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ ВО ШТИП, КАКО СОРАБОТНИК, А ОД 2015 ГОДИНА КАКО НАСТАВНИК ЗА ОБЛАСТИТЕ ГЕРМАНИСТИКА И ТРАНСЛАТОЛОГИЈА. ЧЛЕН Е НА ИНСТИТУТОТ ЗА ГЕРМАНСКО-МАКЕДОНСКИ ОДНОСИ, НА ДРУШТВОТО НА НАУЧНИ И СТРУЧНИ ПРЕВЕДУВАЧИ НА ГРАД СКОПЈЕ, НА СОЈУЗОТ НА ЛИТЕРАТУРНИ ПРЕВЕДУВАЧИ НА МАКЕДОНИЈА И ДР. МАРОЛОВА УЧЕСТВУВА НА ПОВЕЌЕ НАЦИОНАЛНИ И МЕЃУНАРОДНИ КОНФЕРЕНЦИИ И СИМПОЗИУМИ, ПРИ ШТО ОБЈАВУВА СТАТИИ ВО ДОМАШНИ И СТРАНСКИ СПИСАНИЈА.

(ISBN -----)